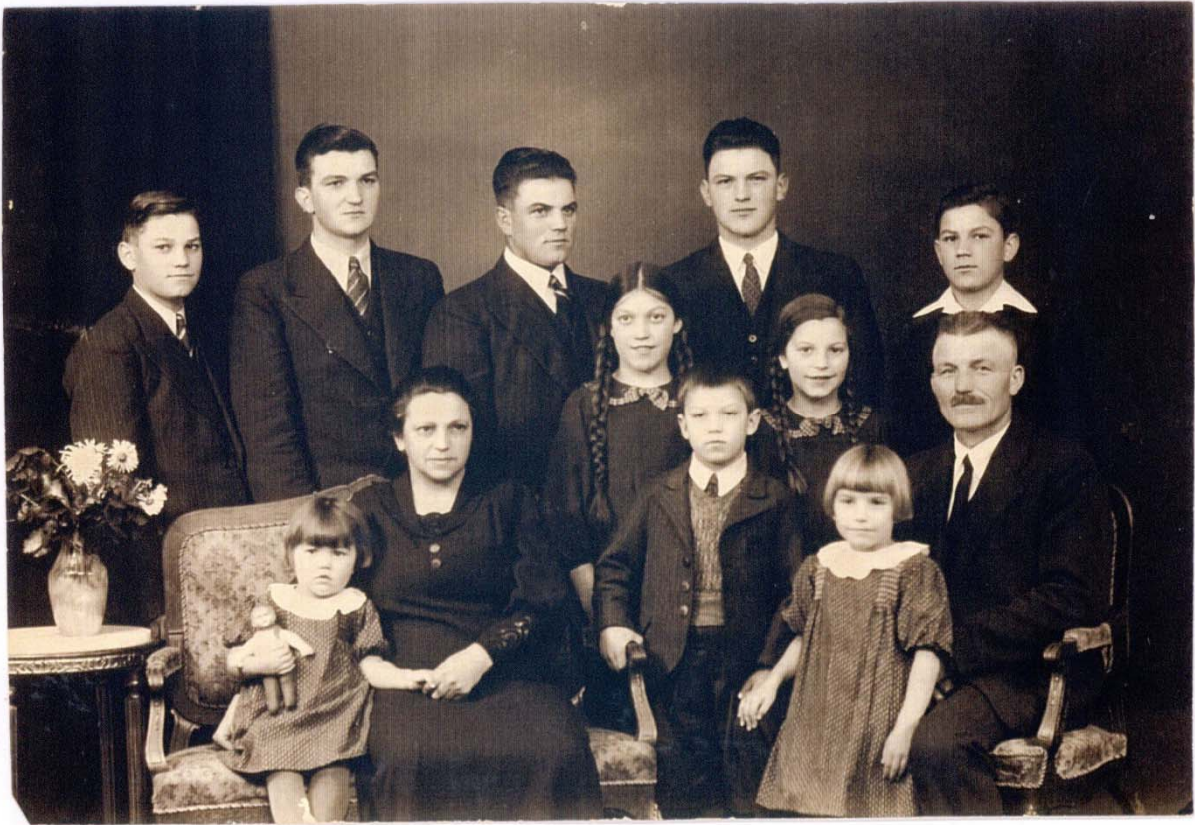

Fra min barndoms tid

Svend Aage Kristensen (f. 1919)

*Udgivet og med efterskrift af Paul Holt
2016*

Familien på Ulbækgård ca. 1936. Svend (f. 1919) står yderst t.v. i bagerste række. Derefter Anton (f. 1915), Søren (f. 1914), Jens (f. 1917) og Sigfred f. (1921). I mellemste række fra v. Ellen (f. 1924) og Anna (f. 1926). Forrest t.v. Grethe (f. 1934) sammen med mor (Jørgine, kaldet Gine, f. 1894). Derefter Edvard (f. 1929), Helene (f. 1931) og far (Christen, f. 1888)

Den eneste af de 11 børn, der ikke kunne være med på billedet, er Lis (Inger Lise) f. 1938, men her er hun...

Indhold

Fra min barndoms tid	1
Min familie.....	3
Ulykker.....	5
Lege.....	7
Jorden.....	9
Vand.....	10
Ski-Laust.....	12
Morfar	13
Kartofler.....	13
Gården.....	15
Far som sognefoged	16
Krigen.....	17
Besøg fra Argentina	19
Skolen	21
Såning og høst.....	24
Morbror Johan og Ottos mergelgravning.....	25
Fra min skoletid og første ungdom.	27
Jul.....	28
KFUM	30
Efter konfirmationsalderen og senere	31
9. april 1940	33
Små glimt fra tiden under krigen	33
Brunkulstiden i Søby.....	36
Svends selvbiografi - den korte.....	41
Svends selvbiografi - den udvidede	42
Efterskrift	44

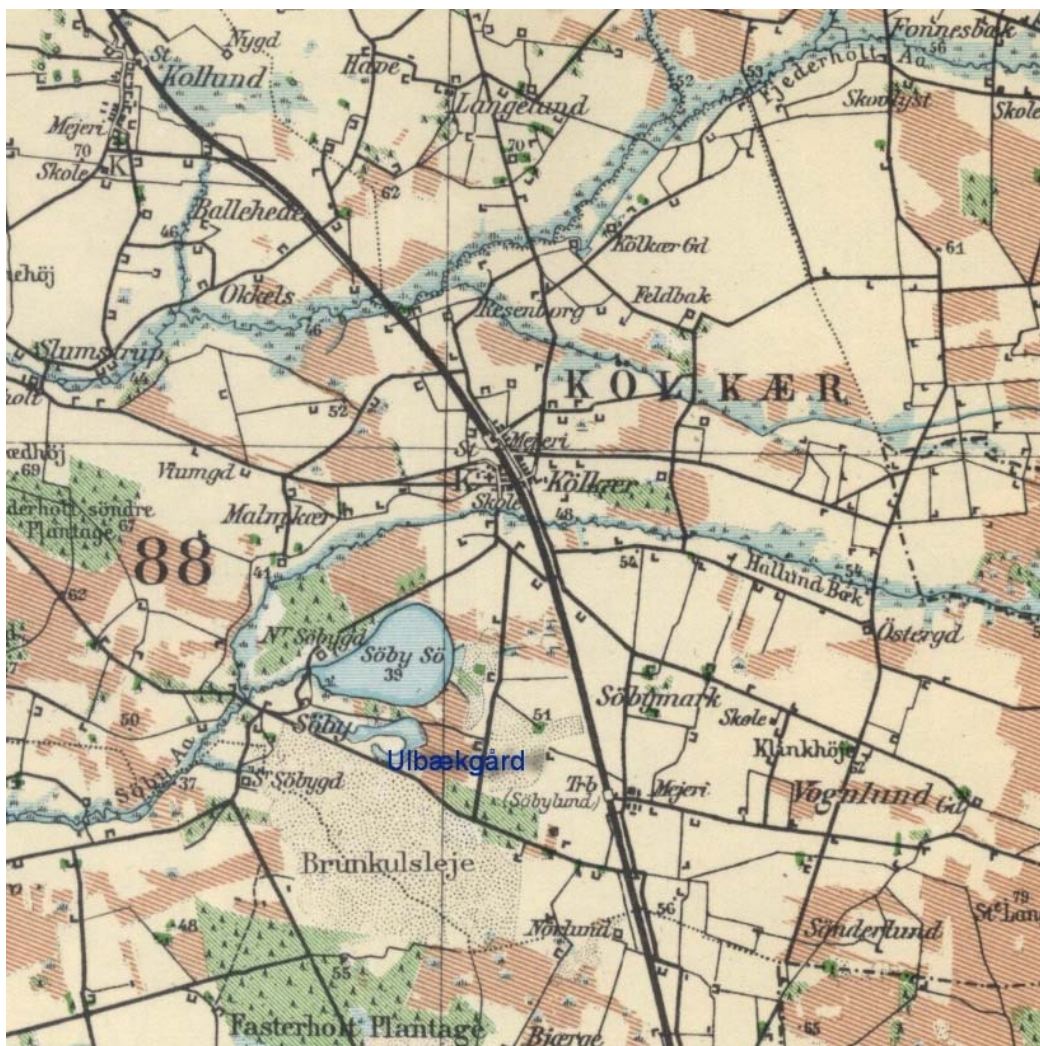
Denne bog er ophavsretligt beskyttet og må kun benyttes iflg. ophavsretsloven. Det er således ikke lovligt at trykke og udgive bogen inkl. lægge dokumentet på nettet uden tilladelse. Uanset om det følger af loven er det tilladt at fremstille digitale kopier og udskrive bogen til personlig brug for fremstilleren eller dennes husstand. Lokalhistoriske arkiver og biblioteker kan frit udskrive bogen og indlemme trykte eksemplarer i deres samlinger.

Rettighederne tilhører Paul Holt, Møllergyden 5, 5683 Haarby. Epost: paul@holt.dk

Min familie

Jeg blev født den 30. august 1919 i Søby ved Kølkeær som den fjerdeældste af en søskendeflok på 11, 6 brødre og 5 søstre.

Mine forældre: Jørgine (f. Vium Jensen) og Chr. Østergaard Christensen overtog gården "Ulbækgård" i 1913 efter fars far, Søren Jacob Kristensen. Dengang bedstefar begyndte som "nybygger" var der ikke andet end mose, hede og lavtliggende engdrag, hvor der havde løbet en å. Det første hus farfar byggede var på 4 fag, to til beboelse og to til dyrene. Mange år senere kunne vi se rester af det gamle lerklinede hus, som nu udgjorde en del af et møddingdige. Nogle af mine mindre søskende har også her fundet materiale til marmorkugler, som de trillede af det gamle ler. Bedstefar var selvlært tømrer og byggede selv det hele.

Når jeg tænker tilbage til min første barndom, er der nogle træk, som tydeligt træder frem. F. eks. at mine forældre var meget religiøse, de hørte til i Indre Mission, og det prægede i høj grad min opvækst. Far var en rolig og ligevægtig mand, og som følge deraf havde vi en stille og rolig barndom. Alting syntes at være under kontrol, til trods for at far havde slemme økonomiske vanskeligheder på grund af ombygningen af gården til en meget lav kurs under første verdenskrig.

Som børn fik vi ikke meget af det der kaldes slikkerier, men når mor havde været i Herning på indkøb - der skulle jo meget til til en voksende familie - var der næsten altid lidt godter med til os, så vi glædede os altid til hendes hjemkomst. Ligesådan når der blev gjort et større indkøb hos Anders "Kjømen" (købmand), så kunne vi ikke vente med at undersøge alle poserne, til vi fandt "æ kræmmerpues" eller "knallerpues" (bolchepose). Noget af det samme skete, når bageren kom. Vi fik rugbrød fra bageren i FASTERHOLT. Han kørte rundt i hestevogn, og så snart vi så ham komme, stimlede vi børn sammen om vognen, for vi fik tit en 5-øres-kage. Jeg husker en dag, han sagde, han ingen havde, men det fik vi hurtigt undersøgt, for mens bageren var inde med rugbrødene, kravlede min bror Jens ind bag i vognen og sagde: "Det tænkte jeg nok, han har dem, men vil ikke af med dem". Vi havde fået besked af far, at vi ikke skulle komme stimlende, hver gang vi så bageren, men vi fik så sjældent noget sødt, så vi kunne ikke lade være.

Engang imellem handlede vi også lidt i Brugsen i Søbylund. Uddeleren var kendt for sin knebne vægt. Han fik skyld for, når vægten begyndte at vippe, så stak han en finger under den anden side af vægten og gav den et skub op og skyndte sig at tage posen af, før vægten igen gik ned. Dette er for øvrigt rigtigt nok. Jeg har set det flere gange. Dengang fik købmændene varerne i hele 100 pounds pakker og sække, og så blev det vejret af til hvad kunderne ville have.

Jeg husker engang, jeg var sendt i Brugsen efter varer. Da jeg skulle gå, spurgte jeg om jeg måtte få en "kræmmerhus". Han kiggede på mig og gav mig så en lille pose med nogle få bolcher. Jeg var ikke ret stor, for jeg kunne ikke se over disken. Hvordan far fandt ud af den historie, ved jeg ikke, men han blev meget vred og sagde i en tone, som ikke kunne misforstås, at det skulle jeg ikke prøve en gang til. Vi skulle ikke gå og tigge.

Jeg husker også som noget af det første, at far - efter at han var kommet ind udefra, da de var færdige om aftenen - satte sig i skrivebordsstolen og sagde: "Ka' du find fars skow", og så ville man jo gerne op på en knæ og ride ranke til møllerens hus, eller også ride, ride ranke, hesten hedder Blanke.

Far havde en tyk andagtsbog, som han læste af hver morgen efter "dower" (davre), lige meget hvor travlt vi havde. Om aftenen læste han tit i bibelen, og så sagde han: "Ka' du find æ bog", og der var ingen tvivl om, hvilken bog der var tale om. Før vi fik radio, læste far eller mor ofte en historie for os før vi skulle i seng, og tit kom de op og puttede os i sengen og bad aftenbøn med os.

Noget af det bedste, vi vidste, var når det begyndte at sne, for så skulle der laves snemand ude i gården foran vinduerne, så vi kunne se den inde fra stuen. Og når det så rigtig frøs, sad vi inde i stuen på langbænken under vinduet i en god varme, og når ruderne var frosset rigtigt til, tog vi mønter og varmede dem og smeltede isen, så vi kunne se ud. Blev så legen lidt for voldsom, gik der en rude, og det var jo ikke så godt, men så sagde far, at vi var "nowe pesler", og så blev der sat en pude i hullet, til en ny rude kunne sættes i, og det tog ofte lang tid.

Ulykker

Engang i en meget tidlig alder havde jeg nær brændt gården af. Jeg mener at kunne huske, at det var om eftermiddagen, da de andre sad ved eftermiddagskaffen. Jeg må på en eller anden måde have fået fat i nogle tændstikker og strøget en og satte ild til stråene ved siden af kværnen. Ilden husker jeg ikke, men med ét kom far løbende, da han havde set røg ud af ladedøren. Det første han gjorde, var at tage tændstikkerne fra mig og fik så ilden slukket. Jeg mindes ikke, om der senere blev snakket om hændelsen, og heller ikke hvad der skete umiddelbart efter.

En anden gang var man ved at gøre hovedrent, og der brugtes salmiakspiritus til møblerne - det var om foråret, for vi havde brygget øl - der stod en ølflaske på skrivebordet, hvori rengøringsmidlet var. De andre havde jo nok regnet med, at flasken var uden for rækkevidde, med det var den bare ikke. Jeg tog med den ene hånd fat i skrivebordet og med den anden stående på tærne kunne jeg nå flasken og tog en ordentlig slurk. Engang imellem sker der jo noget, som man ikke kan forklare. Det må jo ikke have været min tid til at tage afsked, ellers var det jo nok sket. Undertiden har jeg senere tænkt, at det ville have været det bedste. Nå, det skulle ikke være sådan. Skidtet var så stærkt, at da jeg fik det i munden, og før jeg kunne synke noget af det, spyttede jeg det ud på gulvet med et plask. Om det var plasket eller mig, der skreg himmelhøjt af smerte, ved jeg ikke, men mor kom farende, og hvad der siden skete, husker jeg heller ikke, men de fik mig til lægen, og han havde sagt, at det var et mirakel, at jeg var i live, for hvis jeg havde sunket noget af det, havde jeg nok ikke overlevet, så ville det have ødelagt halsen og maven. Det er måske derfor, jeg har sådan en beskidt mund! Det brændte det gode bort.

CHRISTENSEN, KRESTEN ØSTERGAARD, Gdr., (Ulbækgaard), Søby pr. Kølkær, er født i Sognet 7.1.1888. Forældre: Gdr. Søren Jakob Christensen, Hustru Jensine, f. Kjeldsen. Bedsteforældre: FF Kresten Østergaard, Flø v. Brande. MF Lmd. Kjeld Jensen, Voulund. MM Ane. Kresten Østergaard er gift med Jørgine, f. Vium Jensen i Rogenstrup v. Viborg 2.10.1894. Forældre: Lmd. Anton Jensen, Ikast, Hustru Sine Katrine, f. Ebbesen. Bedsteforældre: FF Jens Peder Jensen, Øster Vandet, Thy. FM Ane. MF Johan Ditlev Ebbesen, der stammer fra Slesvig. MM Jørgenline. I Ægteskabet er 11 Børn: Søren, Jakob, Anton, Svend Aage, Sigfred, Ellen, Anna, Edvard Harald, Hedvig Helene, Grethe og Inger Lise. Kresten Østergaard overtog i 1913 Gaarden efter sin Far, der i 1897 havde købt 160 Tdr. Land Hede, og han byggede et 4 Fags Hus dels til Beboelse og dels til et Par Stude. Han var tillige Tømrer og gik ud paa Arbejde, mens Konen passede Ejendommen og kørte Mergel, og de opnaaede at faa 40 Tdr. Land opdyrket. I 1913 blev der udstykket 28 Tdr. Land, hvor der blev opført Bygninger og hertil flyttede Østergaards Forældre, da han overtog Gaarden. Denne Ejendom er nu nedrevet, da der er gravet Brunkul i det meste af Arealet. Der er endvidere udstykket ca. 50 Tdr. Land til Sagfører Holger Jespersen, Vejle, og ogsaa her graves der Brunkul. Arealet til Ulbækgaard er i Dag ca. 80 Tdr. Land og deraf er ca. 30 Tdr. Land Ager, mens Resten er delvis omgravet, og der er her opgravet mange Tusinde Tons Brunkul. Stuehuset er opført 1897, men senere restaureret, mens Udbygningerne er opført af flere Gange. Normal Besætning var i 1943 18 Køer + Opdræt og 4 Heste. Kresten Østergaard har opdyrket ca. 50 Tdr. Land samt plantet ca. 10 Tdr. Land.

Citeret fra: *Vort sogns historie*, bind 14, s. 434

<http://www.vortsognshistorie.dk/record.aspx?ref=140434&hitno=NaN&showfields=1>

Ved en anden oplevelse fik jeg begge hænder ødelagt. Min forklaring er, at jeg skulle sige til karlene, at de skulle ind og have deres eftermiddagskaffe, men det har mor sagt er forkert. Det er noget, som jeg har bildt mig selv ind. Karlene var ved at skære hakkelse i rummet over hestestalden og havde sat stigen op mod væggen, så den gik under tovet, der trak hakkelsesmaskinen. Lidt til højre for stigen var anbragt det, vi kaldte en "stramkat", et apparat til at stramme tovet, der gik gennem denne, og som var forsynet med et par løse hjul med aksel, der kunne stilles op og ned og derved slække og stramme tovet. Jeg må være kravlet op på stigen, og da jeg skulle kravle under tovet, har jeg grebet fat i dette i stedet for næste trin på stigen med det resultat, at jeg fik begge hænder trukket ind i stramkatten mod hjulet og med tovet farende gennem hænderne med det til følge at kød, muskler og sener blev fuldstændig flosset.

Karlene oppe på loftet kunne ikke høre mig skribe, men mor, som var omme på den anden side af gården for at hænge vasketøj op, hørte mig og smed vasketøjet og fór ind og standsede maskineriet, hvilket må have taget flere minutter, mens tovet løb gennem mine hænder. De fik mig til lægen, som forbandt hænderne, og for at fingrene ikke skulle blive krumme, blev der spændt en papplade på hver hånd, men mor fortalte, at jeg ville plukke dem af med tænderne, så derfor er mine fingre så krumme i dag. Lillefingeren og ringfingeren på min højre hånd er stadig krogede. Det var dem, som først kom i klemme i stramkatten. På venstre hånd er det ring- og langfingrene, der er krumme, og

man kan stadig se et stort ar mellem pege- og tommelfingeren. De eneste ulemper, jeg har noteret gennem årene, er at når jeg som dreng skulle samle kartofler op og skrabe i jorden, gik neglen på den skæve lillefinger løs, så den var altid meget øm.

Senere når jeg var til gymnastik, brølede lederen altid: "Stræk de krogede fingre". Jeg var jo nok ikke den eneste landbokarl, som havde krogede fingre, men jeg tog den altid til mig.

Da jeg en del år senere syede sække på mejetærskeren i Argentina, fandt jeg ud af, at når vinden blæste, og det gjorde den som regel, så ville den lille krogede finger i stedet for at glide over tråden gribe den, og det var til meget stor gene.

At spille på instrumenter, hvor man skal bruge højre hånd, kan jeg heller ikke. Den er ikke bevægelig nok eller hvordan man skal udtrykke det. Jeg kan ikke bruge de enkelte fingre hurtigt nok. Jeg kunne være blevet invalid. Et andet mirakel i mit liv!

Da jeg skulle lære at cykle, husker jeg ligeledes en episode. Gården lå på en lille forhøjning, så der var en lille bakke mod syd. Jeg tog mors cykel, satte mig på stellet mellem pedalerne, så jeg lige kunne nå styret og satte så fra med benene og kørte så ned og trak op. Ved den ene side var der en tjørnehæk. Det skete jo selvfølgelig også at man tabte balancen og røg ind i hækken. Nede ved enden af gangen, som jeg kørte på, var der en grøft, "æ sønder groft", så det var med at få benene ned på jorden som bremse, ellers røg jeg i grøften. Senere husker jeg engang onkel Johan var på besøg; jeg ville have far til at holde balancen på cyklen, mens jeg lærte at træde på pedalerne. Efter nogen tid blev far træt af legen og gav mig et skub, og det varede ikke ret længe, før jeg tabte balancen og væltede, og det fik far og Johan sig en god grin over, mens jeg selvfølgelig var godt flov. Noget senere, efter jeg havde lært det nogenlunde, cyklede jeg på cykelstien langs med vejen ved siden af en - efter min størrelse - meget dyb grøft. Jeg ved ikke, om jeg kiggede for meget efter grøften og for lidt efter cykelstien, for pludselig væltede jeg i grøften med cyklen over mig. Der var heldigvis ingen vand i grøften. Jeg kom efterhånden fri af cyklen, men sikke et arbejde med at få cyklen op igen. Og jeg skulle ikke fortælle nogen om mit uheld.

Engang jeg gik og svingede et pileris, ramte jeg en af mine fætre i ansigtet, og han stak i at skråle. Far sagde: "Hvorn er et da du bær' dig ad, din vennik, så'n o go o sving' mæ en gren, når de smo er run' om".

Senere husker jeg, at jeg gik foran mine mindre søskende med en "fureskovl" på skulderen og gik og vippede den op og ned med det resultat, at jeg ramte en af dem i panden og lavede en flænge, hvorefter jeg fik en opsang af far, om det var en måde og gå og svinge med en skovl, når de små gik bagved "så'n klæppert".

Lege

Som børn fik vi ikke mange gaver. Hvis vi ville have noget at lege med, måtte vi selv lave noget og bruge vores fantasi for at få det til at blive, hvad det skulle være. Om foråret når de begyndte at arbejde i marken, og vejret var godt, fik vi lov at komme med, og mens karlen pløjede, legede vi "bondegård". Vi jævned et lille stykke jord ved hegnet, og så fandt vi forskellige størrelser af farvede sten, og så blev de sat i "båse" som heste, køer, kalve eller grise. Det gik der en masse tid med.

Om sommeren mens de voksne sov middagssøvn, legede vi ude i haven. Vi "handlede" bl.a. med fisk. Vi plukkede blade af træerne og brugte dem. Blade af ahorn var rødspætte, de store blade fra elm var torsk, og de små fra rønnebærtræerne var sild.

Når det var koldt, legede vi i stuen. Vi væltede den lange bæk om på gulvet, og så forestillede vi os, at det var en "damper" (dampskib) med de to ben som skorsten, mens vi sad midt imellem og rokkede frem og tilbage og agerede søgang på vores sejltur til Amerika. For vi vidste jo, at vi havde mors brødre og en moster derovre, så vi ville over og besøge dem.

Vi havde også en anden leg, som vi ikke var klar over, hvor farlig i virkeligheden var, men det var far, og lige så snart han så det, fik vi besked på at standse omgående. Legen bestod i at vi åbnede døren mellem køkkenet og dagligstue, og lige inden for døren i stuen stod skrivebordet placeret. Nu var det jo så spændende, om den der sad under skrivebordet kunne gribe den i benene, som kom i firspring gennem døren og hoppede højt op i luften for ikke at blive fanget. Det er mærkeligt, at det gik godt. Det kan vi nok takke far for, for som sagt, han ville ikke se den form for leg.

En anden leg foregik på den måde, at vi satte den ene ende af bænken op på bordet i køkkenet, og så gled vi enten på enden eller maven ned. Det måtte vi heller ikke så gerne, for det sled jo på tøjet. Døren mellem stue og køkken lukkede selv på grund af at stuehuset havde sat sig mere i den ene side end i den anden. Det gav nogle gange problemer, når de små, som lige var begyndt at gå, fulgte væggen og klamrede sig til dørkarmen, og en af os store netop var gået gennem døren, som svingede i med et par små fingre i klemme, og de var somme tider flade som pandekager. Hvis man selv var skyld i uheldet, var man meget ulykkelig, for man troede aldrig det blev til fingre igen. Det varede jo ikke længe, før de svulmede op og blev blå eller sorte, men før man vidste af det, var de i orden igen.

Første gang jeg husker, at mor fik brev fra sin søster Signe i Argentina, sad jeg på trappen ind til spisekammeret, da posten gav mor brevet. Mor sagde, at det var fra "Moster Dik". Jeg ved ikke hvor Dik kom fra! Jeg sad med en rosinpakke med et kvindehoved uden på med glorie om hovedet. Jeg husker tydeligt, at jeg forestillede mig, at det var moster Dik. Jeg fortalte hende det, da jeg ca. 25 år senere traf hende i i Argentina i 1948. Og hun lignede også meget billedet!

Hu-ha! Hvor var der længe mellem fødselsdag og jul. Det var jo det eneste af betydning, som vi havde at se hen til. Til vore fødselsdage fik vi altid chokolade og en eller anden slags kage, "hverbrød" eller "lawkåg" (lagkage). Jeg husker ikke at vi fik fødselsdagsgaver. Noget af det helt store, var når vi var med mor på indkøb i Herning (der var ca. 12 km.), så kørte vi med tog. Jeg tror nok, en billet dengang kostede 75 øre. Så besøgte vi mors far og mor nede på Gasværksvej. De boede lige over for gasværket, og man kunne altid lugte, når man kom i nærheden, for det lugtede altid stærkt af gas.

Engang vi var inde og besøge dem, var deres nabo død, og bedstefar spurgte mig, om jeg vidste, hvorfor han var død; næh, det vidste jeg da ikke. "Det var sgu forde han et ku løw længer", lød svaret. Det var for øvrigt her, jeg så Thomas (Borg) Christensen nogle få gange, når han besøgte bedstefar. De (Borgs) havde boet nabo til bedstefar i Øster Kølkeær. - Jeg har oversat en bog om Thomas, som H. P. Hansen har skrevet, fra dansk og jysk til engelsk for Thomas' sønnetatter Anni i Amerika.

Fra vi var små gik vi i søndagsskole, som blev holdt i Søbylund mejeri, hvor far og hans morbror Pe' Kjeldsen i Voulund hjalp hinanden med at undervise. Vi sang et par salmer og de læste et stykke fra bibelen, og så prøvede de at udlægge det læste. I stuen havde de en negerdreng, som nikkede, når man puttede mønter i sprækken.

For at komme til Søbylund skulle vi passere Herning/Vejle banen, og jeg husker det, som var det i går, da jeg var med første gang, da kom der et tog lige før vi kom til banen. De store løb alt, hvad de kunne hen til "æ led" (lukket jernbaneoverskæring) for rigtig at kunne se toget, men jeg skulle ikke

nyde noget, for hvis toget nu løb af sporet, så ville jeg være sikker på at kunne komme væk igen, så jeg blev stående nede ved hjørnet af hegnet ved grøften, for jeg tænkte som så, hvis den (toget) nu finder på at køre ned ad vejen, så kunne jeg i hvert fald springe til side.

En lignende angst husker jeg fra dengang min ældste søster blev født i 1924. Da kom jordemoderen i en rødbrun bil. Det var den første bil, jeg så. Da den kom hen ad vejen, løb jeg ned til hjørnet af laden, så jeg kunne smutte om på den anden side, hvis den skulle komme efter mig. Da min søster blev født, blev hun straks kaldt Søster, men det gav mig nogle problemer, for morbror Johans ældste datter kaldtes også Søster, Søster Julia, så nu var der to.

Jeg var næsten 5 år gammel, og jul var den altoverskyggende oplevelse.

Endnu et træk fra det samme tidsrum: Vi var ved at spise til aften og skulle have en kop te. Jeg blev sendt ud i køkkenet efter kedlen med kogende vand, og jeg kom nok så rask med kedlen og svingede den ind over bordet, da far blev vred og med en kno gav mig en "pik" på siden af hovedet idet han sagde: "Er de nøj o kom slanten med en kiel kogend vand hen øver den bette?" Der lå jo som regel en lille og kravlede på gulvet.

Jorden

Det var også i disse år, der blev gjort et stort stykke arbejde for at opdyrke heden. Der blev anlagt et smalsporet jernbanespor, mergelbanen til tipvogne fra Toftlund ved Ikast fra nordøst over Chr. Mortensens ejendom og ind over vores mose og videre mod sydvest gennem Rosenlund plantage, hvor der lige uden for plantagen blev læsset af. Jeg kan lige netop huske, jeg var med, når de hentede mergel, og så toget. Man kunne stadig se, hvor sporet havde ligget gennem Rosenlund plantage helt frem til 1950 da området blev opgravet i brunkulsperioden. Man kan nok stadig se rester af mergelbanen på det stykke, som ikke blev omgravet. Efter den tid blev der for alvor gang i opdyrkningen af heden også for "Ulbækgårds" vedkommende.

På den tid var ens verden meget lille. Mod syd var Rosenlund, mod øst Søby mejeri, mod nord lå Kølkær og mod vest lå heden med den store lavning, Blåbærbacken og Søby Sø. Men udenfor dette lå en større verden, for før beplantningen voksede op kunne vi se kirketårnet i FASTERHOLT, den gamle mølle i Nr. Snede og kirketårnene i Isenvad, Ikast og Herning. Mod vest kunne vi se helt ned til Skomagerbanken, et forholdsvis lavt, skovbeklædt bakkedrag mellem Gl. Søby og Høgild, ca. 5 km. hjemmefra. Ulbækgård lå 3 km syd for Kølkær og 2 km vest for Søby, der senere blev til Søbylund, da der blev etableret en holdeplads, "Trinbræt", på Herning/Vejle banen.

Af jordtilliggende var der i alt ca. 75 tdr. land let sandjord og noget ret god muldjord, samt som før nævnt mose og et lavt engdrag. En del af det var opdyrket, da far overtog gården, og hans far beholdt et stykke jord mod øst, som han senere opdyrkede og byggede på. Mange år senere - da Niels Eskildsen, som havde købt stedet af bedstefar, der var flyttet til Kølkær - var ved at bygge om, antastede han bedstefar og sagde, at det var noget skidt, han havde lavet, og bedstefar spurgte, hvad han mente med det. "Det er jo et to o splet ad". "Det var heller ikke meningen da det blev lavet", svarede bedstefar. Det var et skillerum, han var ved at brække ned.

Flere steder lå jorden så lavt, at der måtte drænes, og i stedet for drænrør, som kostede penge, brugte de faskiner af store grene og fyrbuske, som blev lagt ned i grøften fra den nederste ende i tykke lag oven på hinanden. Til sidst blev grøften dækket til, og så virkede det som dræn. Tidligere var der en del åbne grøfter, og i den jord, der var gravet op var der plantet læhegn af gran og fyr. Når det stormede "knøg æ sandbanker" (sandfugning), og når det regnede stod de lavtliggende jorde under vand. Men efterhånden, som hegnene voksede op og jorden blev drænet, merglet og gødet, avlede man såmænd som regel helt godt. Jeg husker år, hvor laden m.m. var stopfuld, og der var flere stakke udenfor, mens det andre år havde været så tørt, at der næsten var tale om misvækst, så slog vi lyng og fordrede dyrene med den. Det var jo nemt, for mod vestre skel lå sagfører Jespersens

hede. Han boede i Vejle, men ejede et stort hedeareal rundt om Søby Sø, så der var ingen problemer, før han kom og spurgte, om det var os, der slog lyng det pågældende sted, og far svarede bekræftende hertil, for vi skulle da have noget til dyrene. Jamen det måtte vi holde op med, for der skulle jo være noget til urhanerne at gemme sig i. Han havde Nr. Søbygård og omliggende jorde som jagtgård. Gården med det grønne tag ligger på den modsatte side af søen.

Far fortalte senere, at han engang kunne have købt Søby Sø for 1.000 kr. Da vi spurgte, hvorfor han ikke gjorde det, var svaret, at han ikke havde pengene. Søen blev et meget yndet badested, og efterhånden udstedte Jespersen badekort til dem, der ville bade i søen.

Efter den tid måtte vi hente lyngen helt oppe ved statsskoven mellem Voulund og Øster Kølkær, så det var en længere køretur.

Far tilplantede efterhånden meget af det dårligste af jorden, og da det voksede til og skulle udtyndes, lavede han en kontrakt med Søby mejeri om at levere brændsel til mejeriet. Der var også plantet en del træer tæt ved gården, og efterhånden blev de højere end stuehuset med det resultat, at når vinden var i nordvest, slog røgen ned i skorstenen, og det medførte at stuen og køkkenet blev fuld af røg, og man kunne slet ikke bage, fordi ovnen ikke kunne varmes op. Så fik far Skipper Jørgensen ("æ mekanikker") til at lave en 3-4 alen lang forlængelse til skorstenen af pandeplade. Det hjalp også indtil røret var tæret op af sod og rust. Efterhånden blev de nærmeste træer fældet, og så gav det luft igen.

Farfars og farmors navne er blandt mange andre gamle pionerer fra heden sat på stenene i Kongenshus Mindepark. Jeg mener, at også fars og mors burde være der, det er en stor fejl, for de har i hvert fald opdyrket lige så meget som flere af de andre og en del mere end nogle af dem.

Vand

Vi fik installeret vandværk i stedet for "æ kiel" (brønd) foran kostalden. Far havde "Jerik Overgo" (Erik Overgård) til med sin pilekvist at vise, hvor det bedst kunne betale sig at bore efter vand inde på gårdspladsen. Jeg mener, der blev boret 4 steder. Det første sted lige foran stenbroen midt for indkørslen, men her var vandet vist ikke godt nok. Næste sted var 15-20 alen nærmere stuehuset lige udenfor bryggersvinduet, men her stødte de på en stor sten, som de ikke kunne komme udenom. Så flyttede de boretårnet hen foran vognporten, men også med negativt resultat. Til sidst blev der boret tæt ved svinestien i ladebygningen. Denne boring blev brugt i mange år, og vandet var vældig godt. Når det lige var pumpet op, var det meget klart, men lugtede meget "moset". Når det så havde stået i vandbeholderen en dags tid eller to, var det helt gult af jern og okker. Først efter nogle dages forløb blev det klart, og vi måtte gang på gang rense beholderen for det gullige slam, som lå på bunden af den 2,5 x 1,5 x 3 m store murstensbeholder. Vi brugte vandet til at vaske tøj i, men det blev aldrig særlig godt, for når det blev kogt, lagde der sig ligesom et fedtlag foroven. Til sidst hentede man vand til skylning på Søby mejeri.

Det var nok ikke så mærkeligt, at vandet var mindre godt, når man tanker på at der var mosehuller rundt omkring og så brunkul længere nede. Hele gården og det meste af jorden blev gennemgravet efter brunkul.

IKAST

8-4-1963
Grønnegade 5 . telt. 5 14 78

Plantning har altid haft min store interesse ...

— siger Chr. Østergaard Christensen, Kirkegade, der sammen med sin hustru fejrer guldbryllup 16. ds.

Der er mennesker, som stadig evner at holde sig unge af sind, og som aarens tal ligesom ikke præger synderligt. Til dem hører Jørgine og Chr. Østergaard Christensen, Kirkegade 76, Ikast, der umiddelbart efter paaske — den 16. ds. — kan fejre deres guldbryllup.

— Jeg overtog „Ulbækgaard“ i Søby efter min far i 1913, fortæller Chr. Østergaard. Dengang var der kun 2 køer og 2 heste, men efterhaanden gik det fremad, udhusene blev bygget om og en ny lade bygget, og i 30'erne var besætningen paa 4 heste, 16-18 køer plus opdræt og svin. 30'erne var nogle meget vanskelige aar, hvor den daglige kamp for tilværelsen var meget haard, for adskillige saa haard, at de økonomisk bukkede under. I de aar var jeg en overgang sognefoged og den gang var det ikke et videre morsomt embede, der bl. a. førte med sig, at jeg ofte skulle

ud at pante. Det var næsten umuligt for folk dengang at skaffe det fornødne til renter m. v. — kort sagt tvangsauktionernes og akkordernes tid — og hvervet lønnes dengang med den fyrstelige løn af 80 kr. aarligt. Det er betydeligt bedre nu!

En plantningens pioner

— De har altid interesseret Dem for plantning.

— Ja, i høj grad. Da vi overtog gaarden, var der ca. 20 tdr. land og i tidens løb er der plantet og opdyrket ca. 60 tdr. land hede og mose og plantet ca. 12 tdr. land gran- og fyrreplantage samt adskillige km læhegn. Endvidere blev anlagt stor frugthave, og da en del af jorden blev gennemgravet efter brunkul, begyndte jeg at plante i sandtipperne, og resultatet blev slet ikke saa galt ...

Siden vi solgte gaarden i 1955,

da vi flyttede til Ikast, har han saamænd heller ikke haft ro, indskyder fru Østergaard. Han har saaledes været baade i Hampen, Søby og Bøgelund ved Karup og plantet, en hel del, selvom han den meste tid skulle gaa med sin stok i den ene haand.

— Ja, bemærker Chr. Østergaard nu maa jeg nøjes med at rode i haven, og folk siger godt nok, at ukrudt ikke har det godt dér.

En dejlig gerning

at være søndagsskolelærer

Udover bestillingen som sognefoged og lægsmand i sin tid var Chr. Østergaard i nogle faa aar medlem af bestyrelsen for Søby Mejeri, vurderingsmand for Nørrejylland Brandkasse, sogneraadmedlem i Rind i 8 aar, medlem af skolekommissionen, menighedsraad og hjælpeekassen, og han var i mange aar søndagsskolelærer i Søby og i bestyrelsen for Kølke Missionshus.

— Børn har altid interesseret mig, understreger Chr. Østergaard. Det var en dejlig gerning at holde søndagsskole for dem.

— Hvordan ser De paa de unge af i dag?

— De er sikkert gode nok, men de har vist for megen fritid mange af dem, og jeg tror, de bruger for mange penge. Vil de, kan der udmærket spares penge sammen, og det var ingen skade til, hvis tiderne en skønne dag skulle vende — og det kunne jo da ske.

— Til trods for, at livet ogsaa har budt paa vanskeligheder, siger fru Østergaard, har vi det dog godt. Gud har været god, ved os, fordi vi har 11 dejlige børn.

En af sønnerne er iøvrigt kommet hjem fra USA, hvor hans kone er operationssygeplejerske paa et hospital i nærheden af Chicago. Drengen, der tidligere to gange har været i Argentina, traf under et ophold herhjemme sin kone, og det var kærlighed ved første øjekast. En slægtning fra Sydamerika er ogsaa kommet hjem til festen. De andre sønner er hhv. murer i Løgumkloster, én er beskæftiget med tricotage i Ikast og bor i Tulstrup, én er centralbestyrer i Hammerum og en lærer i Brødstrup, mens en i øjeblikket er hjemme. Døtrene bor i Fovslet ved Kolding, Bjerteringbro, Hindbjerg ved Kjellerup, Kølke og Hammerum.

Utvivlsomt vil det afholdte og venlige guldbryllup blive genstand for megen hyldest og opmærksomhed paa den store festdag i Aksel Jensens sal, hvor alle 11 børn, slægt og venner samles.

Jeg tænker, det var på samme tid, hvor det blev mode at gå med bare ben om vinteren for de store piger, og at ryge cigaretter og så gå i skistøvler for at være med på moden. Deriblandt var mine ældste søstre.

Jeg har selv aldrig røget. Når nogen spurgte hvorfor ikke, det gjorde alle andre da, svarede jeg som regel, at det var grund nok for mig til ikke at gøre det, og desuden havde Jens Chr. Willumsen lovet

mig 300 kr. hvis jeg lod være. Dem fik jeg dog aldrig. Men jeg har nok været for nærig til at bruge penge til den slags.

Mor og far mor plukkede masser af tyttebær. Jeg husker engang da der blev fyldt et trækar med over 100 kg bær, som blev sendt med toget til Herning, og på stationen blev vi mødt af mors far, Anton Jensen, og så lejede vi en tohjulet trækvogn, hvorefter vi gik fra dør til dør og solgte tyttebærrene, så vi kunne få penge til tøj og andet. Salget gik også godt, og vi fik udsolgt.

Engang min morbror Otto tjente hjemme, var han ved at gøre rent i stalden. Der må have været stejlt op på møddingen, for på vejen op gled han på planken og faldt forover og fik ansigtet i gødningen på børen. Da han havde fået det værste gnedet af og fik sig sundet lidt, sagde han til sig selv: "A ska sej a fik smuer ywn, nies og mund, ja æ hiele fjæs" (Jeg skal sige, jeg fik smurt øjne, næse og mund, ja hele ansigtet)

Ski-Laust

En dag vi var ved at tærse, kom købmand Laurids Hansen (Laust Hansen) eller som han almindeligvis kaldtes "Ski Laust", fordi han brugte udtrykket ski ret ofte. Han kom og var våd op til knæene, grinede og sagde til far: "Do ka ski et tænk, hvor a hår van hen". Nej, det kunne far da ikke. "A er ski kjør i æ bæk, A søj o so atter en hår", og så rend æ maskine ski i æ bæk." Han kørte på en gammel Harley-Davidson motorcykel. Far var så nede og hjælpe ham med at få cyklen op af bækken.

Da fars fætter Niels Kresten fra Voulund var nede og snakke med far - det var da far var sognefoged - foreslog min bror, Jens, at vi skulle smøre kolort på hans cykelsaddel. Vi fik fat i noget godt blødt noget og smurte det på sadlen, hvorefter vi gemte os mellem træerne for at se, hvad der ville ske når han kom ud. Han kiggede på det, gned det værste af og kørte, og jeg drog et lettelsens suk, for hvis han var gået ind og havde fortalt far episoden, var det ikke godt at vide, hvordan det var spændt af. Mange år senere, da jeg var i Danmark, ville jeg have besøgt ham og spurgt, om han kunne huske, hvad der var sket dengang, men jeg fik at vide, at han var død.

En anden gang Laust Hansen var ude hos far, kørte han i en gammel lastvogn. Han var den første, som havde en sådan, og mens han og far ordnede deres forretninger, hvad det så end var, havde vi knægte fundet ud af, at vi kunne få vognen til at flytte sig ved at træde på selvstarteren, med det resultat at han nær ikke kunne starte fordi vi havde brugt det meste af strømmen på akkumulatoren.

Vores nabo havde skiftet bil og var hos mekanikeren for at få noget lavet. Da den var færdig cyklede han ind efter den. Han bandt cyklen bagpå, men da han skulle køre, var han ikke så kendt med bilen, så han startede i bakgear og endte i mekanikerens hus med en ødelagt cykel, mens han sagde "Prrr" med munden [som man kommanderer en hest til at standse].

Jeg mener, det var i 1925, jeg så den første flyvemaskine. Det var den type, der blev lavet mange af, en todækker.

Ingen af mine bedsteforældre har nogensinde ejet en cykel. Jeg husker farfar - efter de var flyttet til Kølkær - gik en tur op til Voulund over Søbylund og hjem til os, hvor han godt træt fik en kop kaffe, hvorefter der hen på eftermiddagen blev spændt for fjedervognen, og han blev kørt hjem.

Morfar

Morfar var var som regel hvert efterår ude at hjælpe os med at tage kartofler op. Han hakkede dem op med "æ mog-hak", kartoffelhakken. Den blev også brugt, når vi kørte gødning ud på marken, så ragede man møget af i passende dynger med hakken. Nogle gange blev morfar om natten, men reglen var at han ville hjem til mormor. Han tog med toget fra Herning til Kølækær og gik så de 3 km ud til os så godt som hver dag. En dag var han kommet lidt for sent af sted, for da han var få skridt fra toget, fløjtede konduktøren afgang, og toget begyndte at køre. Han løb de sidste skridt og ville springe på toget, men konduktøren stod på trinbrættet og sagde, at han ikke kunne komme med. Det blev bedstefar godt knotten over og skældte ud og bandede - "Den forbandede torsk. Han kunne da se, at jeg kom".

Et andet træk om bedstefar. En dag, vi havde været hjemme og spise "unden" [vestjysk udtryk for middagsmad], sagde far til min bror Sigfred om at flytte kalvene, som stod på græs på vej ud i marken. Han tog den med ro, og det begyndte at irritere bedstefar, som var hidsig i forvejen, og han sagde til knægten: "Hør du et, hva di får såe?" Drengen vendte sig om og begyndte at gå baglæns og kikkede på den gamle, som blev mere og mere gal på knægten og gik hurtigere og hurtigere, og pludselig begyndte han at løbe og skulle lige til at gribe ham idet han sagde: "Da ska a sateme hjælp dæ". I samme øjeblik vendte Sigfred sig og stak i rend.

Jeg stod lige så stille og pissede i bukserne, for jeg troede, han ville fange ham, og så var jeg sikker på, han havde slået ham ihjel. Han var rasende - "sån forbandet knæjt".

Kartofler

Vi havde altid en masse kartofler. Et år havde vi 12 tdr. land, og vi begyndte at kravle midt i september i solskin og regn og til hen ad 12. december. Den sidste tid var jorden skorpet af frost, så vi ikke kunne begynde at hakke dem op før kl. ca. 10, og vi kunne ikke kravle før 11, for jorden var så hård, at vi fik fingrene ødelagt, og kl. 4 var det mørkt. Jeg var ved at forbande kartoflerne. Ikke nok med det besværlige arbejde i marken, med senere hen på vinteren skulle vi sortere kartoflerne. Vi sad tit inde i en god varme, og så skulle vi ud at sortere kartofler, da der ikke var andre, der ville arbejde med kartofler i frostvejr. Så kunne de jo koste lidt mere, og far kunne altid bruge pengene. Jeg husker et år, hvor vi sorterede kartofler, hvor det frøs så hårdt, at vi ikke kunne åbne mere for kullen end vi på kort tid kunne læsse på vognen og så dække dem til med sække, for at de ikke skulle fryse. Vi stod i laden og sorterede, og så snart, de var i sækkene eller kasserne, blev de stablet og dækket til med halm. Et år mener jeg, vi kom af med et par tusind tønder i den koldeste vintertid. Engang var det meget vanskeligt at komme af med dem, og de skulle være sorteret meget fint for at koste 2 kr. tønden! (En tønde = 100 kg)

Hvis ikke vi fik dem solgt kort efter de var taget op, skulle de dækkes til vinter. For at fremskynde optagningen, blev kartoflerne lagt i mindre dynger, "kuler", med passende mellemrum, for at der ikke skulle gås ret langt med spande og kurve (lavet af af pilekviste eller ståltråd). Der var ofte under et helt læs i hver dyng, og vi fik næsten aldrig tid til at køre dem hjem i en større kule, fordi vi blev så sent færdige med at tage dem op. Somme tider fik vi ikke engang pløjet rundt om dyngen før frosten havde bundet jorden, og sikke så et arbejde det var at brække jorden op med jernstang og så dække de små slanter med op til en halv til trekvart m jord.

Det gik vores vinterdage med, og Jøsses, hvor var jeg træt af alt, hvad der havde med kartofler at gøre, for det var som om det aldrig fik ende. Det gik sådan at året efter var jeg lige ved at blive syg, når vi kom til årets længste dag, Skt. Hans, for så var der ikke længe til vi igen skulle i gang med kartoflerne.

Et år hærgede mund-og klovsygen store dele af landet, og nogle steder mistede man mange kreaturer. Vi slap let, idet vi ingen mistede. Jeg husker, hvordan køerne stod og savlede, når de fik roer, fordi de var så ømme i munden at de næsten ikke kunne tygge. Hovene blev også ømme, så de næppe kunne stå på benene. Vi kom naturligvis i karantæne, hvilket betød at der blev sat en stor plakate på kostaldmuren med advarsel til alle om at holde sig borte. Vi måtte ikke gå i skole, og posten blev lagt ude ved vejen. Efter at mælkekuskene, som hentede mælken fra de raske besætninger, havde forladt mejeriet, kunne vi selv komme med vores mælk og få den behandlet.

Efter at karantænen var ophævet, skulle kostalden renses, og jeg skal love for at der blev skuret og skrubbet med kogende vand, og bagefter blev det hele oversprøjtet med klorkalk for at desinficere omgivelserne.

En anden sygdom, som huserede på den tid, og mange år senere, var tuberkler. Flere steder døde hele besætninger af den sygdom, og som følge af at mange dyr var syge, fik mennesker, der drak mælken derfra eller spiste kødet fra dem, tuberkulose og døde af det. Først mange år senere blev alle besætninger tuberkulinprøvet, og folk fandt ud af, hvor udbredt sygdommen var. Mærkelig nok fik vi ikke tuberkulose hjemme, når man tænker på, hvor fugtigt der var i stalden om vinteren når den var tætnet, - men det var vel nok fordi far sjældent købte dyr af andre.

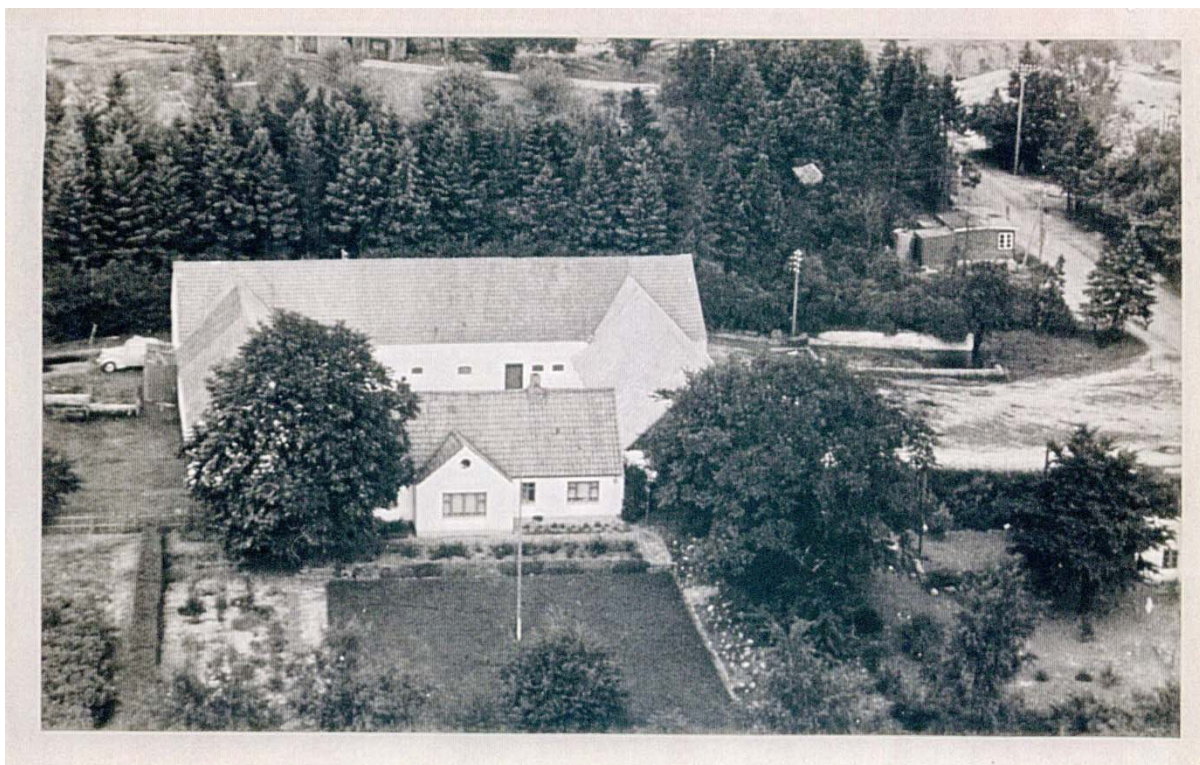
Murene var af helsten uden hulrum. Derfor, når muren blev kold, kondenserede fugten på muren og vandet ligefrem løb ned af væggene. Det kneb at kolde ruderne på plads - om det skyldtes fugten, ved jeg ikke, men ofte sad der en visk halm i hullet.

Engang var køerne lige kommet ind fra græsset og var godt tørstige, og vi skulle til at vande dem i krybben. Hønsene gik og rumsterede rundt derinde, og pludselig er der en høne, som flager op i vinduet for at komme ud. Derved væltede der en flaske med saltsyre ned i krybben. Vi løb forvildede frem og tilbage og holdt dyrene væk til der havde løbet lidt vand igennem, og ingen tog skade af hændelsen. Hvorfor i al verden stod der også en flaske med saltsyre i vinduet i en stald?

Gården

Gården var en lukket firlænget gård, og for at få regnvandet ud derfra, var der lagt en drænledning under laden, da den blev bygget. Det var lavet af et 4 tommer rør i forbindelse med en kloak med en åbning på 8 x 8 tommer med en jernrist med runde huller. Det gik som regel godt når risten var ren og det ikke regnede for meget på én gang, men kom der en stærk tordenbyge, kunne kloakken ikke tage vandet, og der dannedes en hel sø i gården. Det endte som regel med at en eller anden måtte ud med bare tæer for at løfte risten op, så vandet kunne løbe ud.

Angående brønden. De første mange år var der en pumpe i brønden, samt et vandtrug, men der blev

Ulbækgård 1953/1954

noget i vejen med pumpen og så begyndte vi at trække vandet op med et tov og en spand, og vi hældte så vandet i truget eller ind i renden til køerne. Vi skulle have dækslet skubbet til side hver gang. Det blev med tiden råddent, og det undrer mig at det aldrig gik galt med den brønd. Vi var jo ikke ret gamle til den slags arbejde.

Solen var langt nede midt på dagen om vinteren. Den nåede ikke ned til soklen på laden før omkring 1. februar. Ved juletid stod den så lavt at den kun nåede ca. midt på lademuren.

Hjemme i spisestuen hang der et billede på væggen på hver ende af spisebordet. Der var to sæt, som med lange mellemrum skiftedes. Det ene sæt var af Kong Kristian den Tiende og dronning Alexandrine og kronprins Frederik som lille dreng mellem dem på den ene væg og Kong Haakon af Norge og hans dronning på den anden. Det andet sæt billeder bestod af to bjergpartier. Jeg ved ikke om de eksisterer endnu. I den fine stue hang et billede af hver af vore bedsteforældre og på den anden væg et ret stort billede af "Mordet ved Finnerup lade" (Erik Klippings død).

Far som sognefoged

Så langt tilbage i tiden, som jeg kan huske, har far været sognefoged og lægdsmand. Det medførte en masse arbejde for en sølle løn. Jeg husker at der i en af fars skrivebordsskuffer var en gul konvolut med et rødt mærke på forsiden og forsynet med et rødt laksegl på bagsiden, så den kunne ikke åbnes uden det kunne ses. Far sagde, at konvolutten indeholdt instrukser i tilfælde af krig. Vi havde streng ordre om at holde os fra den, ellers kom vi i fængsel. Far havde selv lak og stempel, som han af og til brugte til at forsegle et brev til f. eks. politimesteren i Herning eller lægdskontoret når et eller andet skulle holdes hemmeligt.

Som lægdsmand skulle han være med til session, hvor han sad sammen med andre "store hoveder", der skulle bedømme alle unge mænd, hvem der duede til militærtjeneste eller ej. Alle som var indkaldt til at give møde en bestemt dag var samlede i et større rum. Og én efter én blev råbt op fik besked på at komme uden en trevl på kroppen, hvorefter de blev undersøgt af en læge for synlige legemlige fejl og spurgt efter usynlige. Efter endt eksamination blev man sendt ud og klæde sig på og vente på resultatet. De der blev "taget til soldat" blev senere indkaldt og fik brev om at møde hos far, som skulle føre protokol over indkaldelse og hjemsendelse og lign.

Jeg husker særlig en, han var søn af vores fattige mælkekusk, som var meget from, og det var hans døtre også, men det ville knægten ikke have noget med at gøre, men var endog meget god til at bande til stor sorg for hans far.

Som sognefoged begyndte nytåret med "torskegilde" hos politimesteren i Herning den 2. januar hvert år. Når det hed torskegilde var det af den grund at de spiste kogt torsk og ikke som ellers, når folk skulle til torskegilde, hvor de skulle møde og gøre rede for deres skatteopgørelse. Far var også som sognefoged ansvarlig for fattigvæsenet, "fattighjælpen". Her var der nogle stykker, som jeg særlig husker. "Kr. Væver" var den ene. Han havde haft en sygdom som helt havde ædt næsen, så der kun var et par huller tilbage i ansigtet. Den anden var vistnok hans bror "Pe Væver". Engang den sidste kom til far var han i noget gammelt tøj, men det vi særlig lagde mærke til, var et tørklæde, han havde om halsen. Det var mere hul end klæde. Sådan noget gjorde sit indtryk på en lille fyr som mig. Det var mest om vinteren at fattigdommen var værst, da der intet arbejde var at få før hen på foråret.

Efter at folk var lignet i skat og første kvartal forfaldt til betaling, da begyndte de, der kunne, at betale. Det var en af pligterne som sognefoged at opkræve skatterne. Det tog masser af tid, og far skulle holde strengt regnskab med de penge, han fik ind, for han skulle senere af med dem igen. Det var somme tider at far lå inde med mange penge, og det må have været strengt at lade være med at "låne" nogle af dem, men han rørte dem aldrig, selv om han altid manglede penge til det nødvendige. Det var ingen sag med dem, som kunne betale, men der var mange kvaler med dem, som ikke kunne, for så skulle der pantes, hvilket vil sige, at far skulle tage noget af værdi hos disse mennesker, som kunne laves i penge til skatten. Han ventede så længe som muligt, men til sidst var den ingen udvej. Der var mange, der blev vred på far af den grund, men han kunne jo ikke hjælpe dem. Hvis han havde kunnet, havde han gjort det. Han var selv fattig og måtte tit låne til skatter og renter på gælden på gården. Han har selv fortalt, at han kunne takke Laust Hansen for, at han ikke måtte forlade gården, som så mange andre under krisen 1929-30.

En dag bad far mig mig trække en ko til Hammerum til slagter Pedersen. Jeg sagde til far, jamen det er jo den bedste ko til at give mælk, hvortil far svarede, at det var den eneste, der kunne koste noget, og hvis vi ikke får pengene, smider kreditforeningen os ud. Jeg trak koen til Hammerum, 11

km, og efter at jeg havde afleveret den til slagteren, tog han mig med sig om på hotellet og gav mig en kop kaffe og et dejligt stort stykke wienerbrød.

Gamle slagter Pedersen havde en søn "Pe Slauter", som foruden at være slagter også var en forfærdelig drukkenbolt. Han havde en tid slagterbutik i Kølkær men flyttede senere til Søbylund. Han var noget af en hård kanut. I mange år kørte han rundt med hestevogn, hvorfra han solgte kød, men efterhånden blev hesten for gammel, og det fortælles, at han måtte have en anden til at aflive den. Selv kunne han ikke gøre det. Drikketiet blev efterhånden så slemt at politiet havde advaret ham. Så tog han med tog til Herning, og en gang han kom fuld hjem, ville konen ikke lukke ham ind, og han måtte over til mejeribestyrer Salling og have noget mælk så han kunne blive ædru. Mejeriet lå på den anden side af vejen. Samme Salling hjalp mange under besættelsen når smørmærkerne ikke kunne slå til.

En gang købte far smågrise til 45 kr. stykket og fedede dem op og solgte dem for 35 som fedesvin. Byboerne, særlig dem i København, råbte op om, at landmændene altid klagede sig, og de tabte penge. Hvordan kunne de så blive ved at være landmænd. Jeg husker, de sagde, at omsætningen var lav, og det var jo rigtig nok, for gødningen var spredt, og arbejdet med bjergningen af høsten var gjort, så kom kartoflerne, som blev brugt til at fede svin o. a. Det var hårde tider og de eneste, vi kunne handle med, var næsten kun englænderne. Vi byttede med æg, flæsk og smør og fik kul og olie, men englænderne satte prisen.

Krigen

Jeg husker ikke årstallet for den finsk/russiske krig, men efterhånden som den trak ud, var de fleste mænd indkaldt til militærtjeneste, så da foråret kom, manglede der mandskab til udføre landbrugsarbejdet, og man søgte frivillige hertil. Jeg meldte mig til dette arbejde, og alle formaliteter og papirer var i orden, og jeg ventede på besked om afrejse. Så kom afslutningen på krigen, Finland havde kapituleret, da de fandt ud af, at de ingen chance havde. De havde vistnok forgæves ventet hjælp fra Vesten. Jeg fik besked på, at de ikke havde brug for fremmed hjælp. Et par træk fra denne krig: Man så billeder af russiske soldater, som sad frosset ihjel ved deres maskinkanon. Det frøs ned til minus 40 grader i Nordfinland, og man fortalte, at de russiske soldater var meget dårligt udrustede. Der gik rygter om, at det var de dårligste tropper, de havde sendt derop. Rigtigheden af dette kan ikke bekræftes. Danmark havde sendt Falck-ambulancer derop til hjælp med alle de sårede, og stationsleder Frigaard fra Falck-stationen i Herning var sendt derop med en ambulance. Jeg husker en episode, som han fortalte om ved et af sine senere foredrag. En dag kørte de på en vej og havde pludselig opmærksomheden henledt på en russisk flyver, som havde set dem. De vidste af erfaring at russerne ikke tog hensyn til at der var Røde Kors mærke på bilen. De var så heldige at være i nærheden af en skov, og idet de kørte derind, åbnede russerne ild. Han fortalte, de var sluppet uskadt, men da han følte sig bagpå, opdagede han at bagdelen var våd. Han undrede over, om han var blevet så bange at han havde tisset i bukserne, men opdagede at det var hans feltflaske, der var et hul i. Så tæt var de ved at blive ramt.

Min bror Jens var blevet gift under krigen og havde købt en lille dårlig ejendom i Riis ved Givskud. Mens de boede der, skulle jeg på cykel bringe dem noget kød, da vi havde slagtet. Det var ulovligt at slagte hjemme, og det kunne få de alvorligste følger, hvis man blev meldt. Efterhånden som der blev mere modstand og sabotage på jernbanerne, var der tysk vagt ved hver viadukt. Det var aftalen, at min bror skulle møde mig ved viadukten over banen syd for Brande. Min bror var der godt nok, og den tyske vagtpost var der også, og han ville se min passerseddel, "Ausweis" (når vi rejste og blev stoppet, skulle vi sige, hvor vi skulle hen og formålet med rejsen). Jeg mente ikke, jeg var

nervøs anlagt, men lige idet jeg kom hen til ham, fik jeg næseblod - den eneste gang i mit liv, så det slap jeg let om ved. Han så kortet, og jeg sagde, at jeg skulle besøge min bror.

I begyndelsen hørte man ikke meget til undergrundsbevægelsen, men da det blev mere og mere klart at tyskerne var i problemer særlig ved Stalingrad, hørte man mere om den spirende modstand. En dag spurgte vores daværende post, som var kommunist, om jeg ville med i en gruppe. Jeg blev overrasket, for jeg tænkte, det var noget som de andre tog sig af, så jeg sagde, at jeg lige ville tygge på det et par dage. Nogle dage senere blev jeg spurgt om det samme af vores præst Jens Holt, og det kunne jeg bedre gå med til. Ved vort første møde var Kr. Isen, posten, også med. Det viste sig at bagmanden for vores gruppe var cykelhandler Møller Jensens søn Orla. Vi havde kodeord, og når vi blev ringet op og snakkede om vind og vejr, og så kodeordet indgik i samtalen, skulle vi lytte til BBC fra London, så ville vi få besked derfra. Det var mod slutningen af krigen, så vi var kun ude et par gange. Vi havde vores mødested og havde besked på aldrig at bære våben i tilfælde af at blive fanget, så der ikke var bevis på at vi var ude efter noget særligt. Ligeledes havde vi fået besked på altid at ankomme enkeltvis, hvis nogen skulle have fundet ud af noget om os og havde "stukket" os.

Den gang, jeg husker bedst, mødtes vi i heden nordvest for Voulundgård. Vi fik at vide at vi skulle modtage en ladning våben nedkastet fra en engelsk flyvemaskine. Vi gjorde klar og gravede et stort hul, som foruden faldskærmen, som våbnene blev kastet ned med, også kunne rumme kassen med våben, for vi vidste jo ikke, om andre så, der blev modtaget våben der. Og vi vidste ikke, hvem vi kunne stole på, for der var jo "stikkere". Vi havde fået at vide, hvornår omtrent vi kunne vente flyveren, så da tiden nærmede sig og vi hørte en maskine komme, signalerede vi vort signal op i luften mod lyden med en kraftig lommelygte. Til sidst forsvandt den, så det var forgæves, vi ventede i lang tid. Vi blev enige om, at der måtte være sket noget, så den ikke kom, og vi gik hjem på samme måde, som vi var kommet - hver for sig. Dagen efter fik vi at vide af vores leder at maskinen var blevet skudt ned før den nåede frem. Tyskerne havde jo til sidst stærke luftværnsbatterier langs Vestkysten.

En anden gang fik vi besked på, at der ville komme en sending, som ikke måtte gå tabt, lige meget hvad der skete. Der var et par stykker med, som jeg ikke havde set for. De var fra Herning og havde maskingeværer med. Der blev snakket om at det måske var en engelsk spion. Heller ikke denne aktion blev til noget. I øvrigt kan jeg bemærke at jeg ikke mente, jeg havde foretaget noget, som kunne vække til mistanke, men jeg blev meget overrasket en aften, vi skulle ud. Det var lige før sengetid. Jeg listede ud og gjorde mig færdig til at tage af sted, da mor stak hovedet ud og sagde: "Hvad du end er med i, så pas på dig selv". Jeg spurgte, hvad hun vidste om, hvad jeg var med i, hvortil hun svarede: "Jeg har det på fornemmelsen", og så sagde hun godnat og gik i seng. Hun har måske fundet ud af, at jeg nogle gange lyttede særlig intenst til BBC. Mor var den eneste, der overhovedet havde en anelse om, at jeg var med i modstandskæmpernes rækker.

Efter at det var klart, at Tyskland ville tabe, blev der i de forskellige egne og organisationer oprettet hold, som skulle overtage det daglige arbejde når krigen var forbi, for vi havde intet politi, politiorganisationen var interneret. Efter at et ældre ægtepar i Kollund var blevet dræbt med økse, blev der oprettet et vagtværn som bestod af to mand i hver gruppe, som gik rundt i byen og nærmeste omegn med hjemmelavede knebler fra det blev mørkt til morgen. Vi gik 4 timer ad gangen og blev så afløst.

KFUM og K prøvede at udpege nogle personer til en slags feltlazaret. Og jeg husker tydeligt [lærer] Rolsteds forbavselse da han pegede på mig som leder af lazaretet, da jeg havde taget samaritter-uddannelsen, hvortil jeg svarede, at det skulle han ikke regne med. Hvorfor det, spurgte han. Jo, for det er ikke sikkert, at jeg er her. Der er måske mere brug for mig et andet sted. Han kiggede på mig, men sagde ikke mere.

Der var også en del sabotage på jernbanerne, hvor skinnerne blev sprængt væk, så toget væltede. Der skete bl.a. et attentat på strækningen mellem Søbylund og FASTERHOLT og mellem Herning og Hammerum. Det skete for at hindre eller vanskeliggøre våbentransporter især til Norge. Der blev sagt at tyskerne ofte sendte et mindre tog i forvejen, når der var planer om en større våbentransport. Efter krigens afslutning fandt folk ud af, hvem der var med i undergrundsbevægelsen, og vi fik udleveret våben så vi kunne være med til at holde ro og orden. Man vidste jo ikke om tyskerne ville gøre modstand eller lave overfald. Man var bange for at tyskerne, efter de var jaget tilbage, skulle fortage et modangreb mod Danmark med bombardementer til følge og store ødelæggelser. Vores våben blev senere afleveret og givet til hjemmeværnet da det blev oprettet. Senere sagde Rolsted: "Nå, det var derfor, vi ikke skulle regne med dig som leder af lazaretet".

Besøg fra Argentina

I 1924 var Moster Dik og onkel Peter, samt deres ældste søn, Halfdan, hjemme fra Argentina. Vi havde hørt, at de ville besøge os i Søby. Vi var omme i marken mod vest, hvor kalvene stod i tøjr og skulle vandes, da de kom. Vi skyndte os hjem, da vi så bilen. Det var jo en verdensbegivenhed. Onkel Peter havde købt en halvgammel kaleche-vogn, en model Ford. Kalechen var slået ned. Jeg ved ikke om den kunne slås op! Jeg har aldrig set den slået op. Den havde reservehjulet på siden og en kasse bag på som bagagerum. Det er et mærkeligt sammentræf, for da jeg så Moster Dik lignede hun damen på rosinaesken fra min barndom. De boede i fars og mors soveværelse, mens de boede hos os. På den tid tog de far og mor med en tur til København, og imens blev vi passet af "Anton Mjælkusk" (Anton Christensen) og pigen Tea (Dorthea Jensen). Vi vidste omtrent, hvornår de ville komme tilbage fra København. Det var ved aftenstid, og vi ville gerne være blevet oppe, men fik besked om at gå i seng. Vi sov i karlekammeret ved siden af hestestalden. Det var stadig lyst - det var jo om sommeren - og vi var ikke færdige til at sove, så vi lå og legede og bumlede. Bl.a. skulle vi vise, hvem der kunne få fødderne højest op mod loftet ved at stød fra med albuerne, og så skulle måsen og benene op i luften. Vi havde så travlt med vor leg, at vi ikke hørte karlen, der med et rusk åbnede døren og med en pisk slog efter vor bare numser, men da vi hørte døren blive åbnet, smuttede vi under dynen og undgik på den måde at få "røven varmet". Så fik vi besked på at forholde os i ro, for ellers skulle han nok hjælpe os. Jeg husker, at deres dreng og min søster Ellen ikke var større end at de begge fik "pat", og en dag far og mor ikke var hjemme, kunne de ikke få min søster til at holde op med at "vræl". Så tog Moster Dik tøsen op og gav hende patte. Det hjalp i øjeblikket, men senere fik hun en ordentlig mavepine. Min bror Jens fik en 5-cent mønt af Onkel Peter da de rejste. Den lå i mange år i bunden af "æ klok", der hang over fars skrivebord. Nævnte dreng, Halfdan, blev senere pilot og kaptajn i det argentinske luftvåben under præsident Peron, men efter et par mislykkede kupforsøg trak han sig ud, fordi det blev for farligt, for hvis man holdt på den forkerte hest, blev man likvideret.

Vi var tit alene hjemme, for far var involveret i så mange ting, at han sjældent var hjemme, så de store skulle passe de små. Engang havde de været til et eller andet møde, og da de kom hjem fandt de - jeg tror, det var min ældste søster - kravlende rundt mellem træskoene ude i bryggerset, skrålende i vilden sky. Hun var faldet af vuggen i soveværelset og kravlet gennem stuen og køkkenet og ud i bryggerset, hvor yderdøren oftest stod åben. Alle vi andre sov trygt.

Engang besøgte vi fars ældste søster Ane i "æ Hedegård". Det var mørkt da vi kørte hjem, og på vejen sagde de at de kørte forbi "æ Nis". Jeg spekulerede noget over dette her, for jeg vidste, der var julenisser til, men en nisse her ude midt på heden kunne jeg ikke få til at passe. Mange år senere

fandt jeg ud af, at det var "Nissen Jøker", som bl.a. havde fiskedamme ved FASTERHOLT Å, som løb ned for gården og hans jorder.

Niels Chr. Møller (Christensen) havde en gård med mølleri og foderstofforretning i Søbylund, men det gik ikke så godt, hvorfor han købte en Pontiac med kaleche og kørte taxa. Far lejede ham engang til at køre os til Nr. Snede, hvor hans søstre boede. Den ene var gift med en arbejdsmand, den anden med Jens Murer. Det var en flot bil, men hvor vi frøs selv om vi havde dækket omkring os. Den var så utæt at det blæste lige så meget som havde vi ikke noget tag over. Dengang var jeg ikke klar over, hvor i byen de boede. Senere erfarede jeg at de boede på Silkeborg/Vejle vejen. FASTER KAREN og Jens Murer boede vist på 1. sal, mens Gusta og KRESTEN boede på den nordre side af vejen på 2. sal. Jeg husker den gamle mølle, vi kunne se hjemmefra, der lå på det sydøstre hjørne af Ejstrup/Horsens vejen. Grunden til at jeg omtaler denne mølle er, at den er nedrevet og bræt for bræt mærket og sendt til byen Elk Horn i staten Iowa i U.S.A. og genopført dér som en turistattraktion og souvenir-shop, og hvis man sender dem 200 dollar pr. person, får man sit navn på en mindetavle på væggen.

Et par tragiske begivenheder. Da jeg som dreng hørte om en kone fra Øster Kølkeær, som var løbet hjemmefra og forladt både mand og børn, syntes man jo, det var en tragedie uden lige.

En anden ting, der optog sindene meget, var en overskrift i avisen: "Mordet i Kompedal plantage". Det var en landpost, som var blevet skudt og trukket ind i skoven og dækket med nogle grene. Avisen oplyste, at undersøgelserne havde resulteret i, at man havde arresteret en mand, som havde været på krybskytteri. Han var blevet overrasket af posten. Af skræk for at blive anmeldt havde han skudt ham, da han kørte forbi. Det var jo noget frygteligt noget dengang, og er det stadig, men nu sker den slags af og til, så man næsten ikke tænker på det mere.

Kølkærs Historie

En folketælling fra året 1801 viser, at der i området, hvor Kølkær opstod, kun var 5-6 gårde, alle beliggende ved skel til nabosogne. De vidtstrakte hedearealer tiltrak unge mennesker, som skulle finde sig en levevej, og den møjsommelige opdyrkning til landbrugsjord begyndte. Nybyggerne levede spredt over hele området og der var ikke tale om nogen egentlig bydannelse.

I 1884 skete der noget i området, idet der blev opført en såkaldt stråttækket skole på en åben mark, omtrent der hvor den nuværende skole ligger.

I 1891 blev der i nærheden af skolen bygget en kirke – og omkring disse to samlingspunkter, begyndte de første beboelseshuse at dukke op i begyndelse af 1900-tallet. Der kom for alvor gang i byens udvikling med anlæggelsen af jernbanen fra Vejle til Herning i 1912, og i årene derefter blev der bygget, efter den tids målestok, store og flotte huse, hvor handlende og håndværkere etablerede sig med forretninger i tillid til fremtiden i den spirende stationsby.

I mellemkrigsårene 1919-1939 voksede byen stille og roligt og den næste skelsættende udvikling indtraf med opstarten på brunkulsbrydningen i Søby i slutningen af trediveerne. Der kom nu pludselig mange arbejdere til dette område, og selvom der under og efter 2. verdenskrig voksede en selvstændig by op i Søby med ca. 3000 indbyggere, blev de mange tilflyttere et særdeles godt aktiv for Kølkær. Det gav grobund for nye forretninger og håndværksfag. Det gav også mange beboere i Kølkær en ekstra indtægt, idet man kunne udleje værelser og oprette små pensionater til de mange brunkulsarbejdere. Men som bekendt har alting en ende og med brunkulsbrydningens ophør omkring 1970 og en dermed følgende fraflytning fra området, indtraf en begyndende stagnation i udviklingen og en langsom afmatning gjorde sig mærkbar.

Citeret fra: <http://kolkaer.dk/pages/historie.php>

Skolen

Engang det frøs meget hårdt, satte jeg tungen mod klinken i døren. Det tog skindet af tungen.

Det var nok omkring den tid, jeg begyndte i skolen. Der var kort tid i forvejen bygget en ny stor flot skole. Før gik man i den stråttækte, som nu blev brugt til toiletter, Rolsteds vaskehus, tørvehus og andet. Vi gik i skole hver anden dag. Jeg begyndte i "æ pogskuel" (1. klasse) og min ældre bror gik i 4. Der var 4 klasser, 1. og 2. klasse var hos lærerinden, frk. Christensen, og 3. og 4. var hos Rolsted. De var for øvrigt begge sjællændere. Lærerinden ved jeg ikke hvor blev af, men Rolsted døde som gammel pensionist i Herning. Hans kone blev bildræbt nogle år forinden på gaden i Herning. Den første dag i skolen blev vi spurgt om navn, alder og fødselsdag, og jeg kunne ikke huske min fødselsdag. Jeg fik besked om at lære den til næste dag. Jeg var glad for at gå i skole og ville gerne, der havde været chance for at fortsætte, men det var der jo ikke råd til, og der var ingen hjælp at få dengang. Det var bare at arbejde for føden. Jeg havde ret let ved at lære dengang, modsat min ældre bror. Vi havde en del lektier, som vi til dels skulle kunne udenad, eller med lidt hjælp fra lærerens side skulle vi kunne gengive stoffet. Det skete tit, når jeg lå på gulvet og mor terpede med min bror, så kunne jeg lektierne længe før ham. Når han så kom i skole næste dag, havde han glemt det meste, og læreren beskyldte ham for at være doven, med det resultat at min bror blev stædig og ikke ville lære. Længe efter fandt vi ud af en episode i klassen. De havde dansk, og min bror skulle lave en sætning med "Du er...", og efter at Rolsted havde regeret med ham en tid, blev knægten gal og kom med sætningen "Du er en pjalt". Rolsted langede ud efter ham, men ramte ikke. Hvordan det endte ved jeg ikke, men der var åben krig mellem dem i mange år. Først langt senere blev Rolsted klar over, han virkelig havde svært ved at lære. Og de havde så vidt jeg ved sluttet fred før min bror døde.

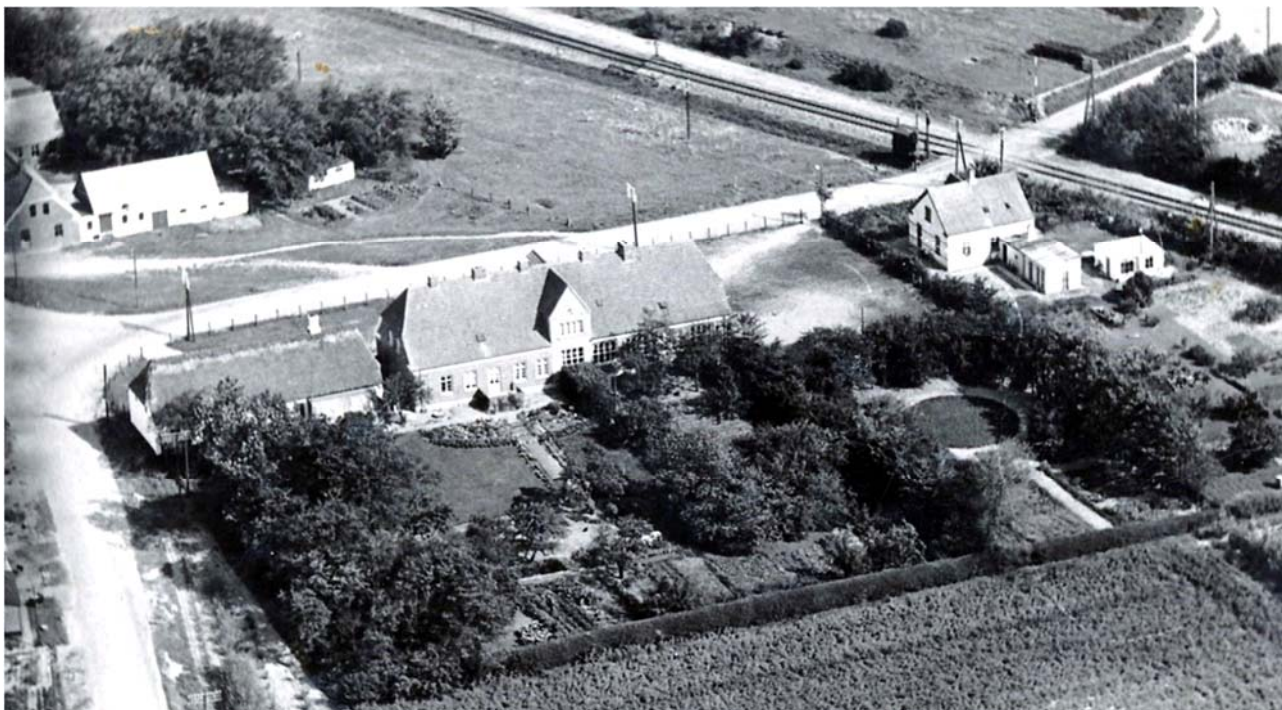
Jeg gik i klasse med en dreng, som faktisk ikke kunne lære. I regning kom han vist aldrig længere end til at lægge to og to sammen. Jeg husker et år, han havde fået til opgave i geografi at lære de største byer på Fyn. Han hersede og regerede, og på eksamensdagen nævnte han godt nok Odense, Bogense, Middelfart, Assens og Svendborg, men i stedet for Kerteminde sagde han Testamente!

Noget af det bedste, vi kunne overvære, var når Rolsted, som da havde fået radio, inviterede de små ind til en slags børnetime i radioen. Og ligeså når vi fik lov til at se lysbilleder. Den eneste serie, jeg husker navn på, er Niels Holgersens Rejse. Jeg kan endnu se drengen sidde på ryggen af gåsen, der flyver af sted med ham.

Det var tit, det kneb at komme tidligt nok op om morgenen, så vi kunne malke 2-3 køer før vi skulle gå de 3 km til skole kl. 7 om sommeren, så vi løb det halve af vejen. Jeg husker en dag, jeg løb hele de 3 km, og det gik godt i begyndelsen, men efterhånden blev jeg træt og jeg fortsatte med uformindsket fart. Til sidst sank jeg sammen ved enden af skolen og ventede på de andre elever. Da jeg ville rejse mig, kunne jeg ikke stå på benene, men lidt efter kom jeg igen til hægterne. Det lærte mig, hvad det vil sige at overanstrenge musklerne. Det skete ret ofte hjemme, når vi cyklede.

En dag mens jeg stadig gik hos frk. Christensen, var en af drengene blevet gal på hende, og idet han gik ud af døren efter skoletid, slyngede han hende i hovedet - "Din forbandede sofet". Hendes fornavn var Sofie. Uheldigvis stod Rolsted ude i gården og hørte det. Da knægten gik forbi ham, greb Rolsted ham i armen og trak ham ind i gangen, og så kom han i forhør, samtidig med at han blev 'aet' og slået på kinden, mens Rolsted havde godt fat med to negle i skindet under hagen. Det var ikke rigtige lussinger, men hårdt nok til at det ikke følte rart.

Vi havde også en dreng fra et fattigt hjem, Ernst Thomsen. Han røg tit i klammeri med de andre og læreren. Engang stod han i et frikvarter og sparkede cementkanten i stykker på den gang, der var rundt om skolen ude i Rolsteds have. Da vi kom ind i klassen, blev han sendt ud efter et "ris til hans røv". Hvor megen tæv, han fik, ved jeg ikke.

Kølkeær skole ca. 1952 - stort set uændret siden Svends tid. Blev taget i brug 1924. Kilde: arkiv.dk

Der var engang kommet en familie til Kølkeær fra Ikast. Deres efternavn var Pathuel, men drengen derfra blev aldrig kaldt andet en "Pathwol". Samme dreng havde engang fået næsen flækket af en flyvende spand i kartoffelageren. Der var flere, der drillede ham, og særlig slem var Ernst. En dag kom drengens far og klagede til Rolsted over at knægten ikke kunne være i fred. Rolsted bad os vente, så ville han gå med så langt, som drengen skulle. Da Ernst hørte det, strøg han det han kunne ned ad vejen. Da Rolsted kom ud, kunne vi kun pege ud ad vejen, da han spurgte hvor Ernst var henne. Jeg mener ikke, der var flere episoder af nogen art.

Om sommeren fik vi fri fra skole til middag, så kunne vi gå ned og bade i søen. En dag havde jeg fået besked på at hente noget omme hos Laust Hansen. I det lille sidste frikvarter skyndte jeg mig derom, men de 5 minutter slog ikke til, så døren var låst, da jeg kom tilbage. Jeg havde skyndt mig for at kunne følges med de andre til søen. Jeg ruskede i døren, men ingenting skete. Det viste sig, at Rolsted havde besøg og havde taget dem med ind i klassen, og da han af de andre fik at vide, hvor jeg var, havde han låst døren. Gæsten skulle gå lidt senere, og døren blev låst op, og jeg fik at vide, at hvis det var fordi, jeg var bange for ikke at komme med til søen, så kunne jeg sidde i klassen og kigge, til de andre kom tilbage. Så galt gik det dog ikke. Jeg fik lov til at komme med de andre.

I gadekrydsets sydvestlige hjørne lå gymnastiksalen og bagved (hvor Ernst Thomsen boede) var der en sandgrav, og der sad vi - min ældste bror, jeg og Anders Købmands søn Peter, der gik i klasse med min bror - og røg cigaretter, som Peter tog i sin fars butik. En dag så vi i sidste øjeblik Rolsted

komme, og vi gravede lynhurtigt cigaretterne ned i sandet. "Hvad laver I her?" spurgte han. "Ingenting" var svaret, "bare snakker". Om han havde en mistanke ved jeg ikke, men han kunne næsten ikke undgå at se røgen.

Jeg gik i skole med et par drenge, der boede i samme retning som jeg skulle, bagved Pe Lassen. En sommerdag, jeg var med dem hjemme, syntes jeg, det var for langt at gå samme vej tilbage og stak derfor gennem en kornmark af Pe Lassens. Da jeg kom ud på den anden side, kom han cyklende på vejen, standsede og spurgte, hvad jeg bildte mig ind at løbe gennem hans kornmark. Det kunne jeg lige prøve på en gang til, så skulle han pudse hunden på mig. Han havde en stor hund, som vi var meget bange for. Jeg var glad, da han vendte cyklen og kørte hjem. Jeg var nok 7-8 år dengang.

I et frikvarter kom en gammel kone gående på vejen forbi skolen. Vi kaldte hende "Ann Wot". En af drengene ville drille hende, men pludselig vendte hun sig om, truede med stokken og sagde højt: "Hokus Pokus, bliv til en sten". Han skulle ikke nyde mere. Vi var bange for hende. Vi troede, hun var en heks.

Vi legede foran skolen på pladsen, og vi spillede bl.a. fodbold, og det skete, der røg en rude, og den måtte vi selv betale. Mellem skolen og jernbanen boede en familie Kr. Serup. Han var ikke særlig venlig når vi sparkede bolden over i hans have, så der blev efterhånden opsat trådhegn for enden af skolegården. Da jeg begyndte i skolen var det en seværdighed at se et tog, så når det kom, stimlede vi sammen hen til bommene og vinkede til togføreren, men en dag, da de skulle hejse bommene op, blev nogle drenge stående på den nederste stang, så de ikke kunne trække dem op. Der blev klaget fra stationen, og fra den dag var det forbudt at gå hen til bommene. Der var dengang endnu petroleumsglygter på bommene, signalerne og lokomotivet. Jeg husker, da de installerede det lille signal eller det fremrykkede signal. Før beplantningen voksede op, kunne vi se toget fra FASTERHOLT til halvvejs i KOLLUND.

En dag på vej hjem fra præst - jeg gik til provst Schmidt i Herning, det havde mine ældre brødre gjort, så det ville jeg også - kom jeg til skolen netop da de andre var på vej ned at bade. Jeg tog med dem, og ude i vandet begyndte et par af drengene at sprøjte vand på mig. Det kunne jeg ikke lide, så jeg sagde: "La vær for dølen". Det hørte Rolsted, og da vi kom i tøjet kaldte han mig over til sig og spurgte, hvornår jeg havde lært at sige dølen, for det havde han ikke hørt mig sige før, men det var måske, fordi jeg var ved at blive voksen, men jeg skulle ikke tro, at det gjorde mig større.

Vi syntes, det var sjovt at se "grustoget". Lokomotivet havde ingen hjul foran som andre. Den havde kun trækjulene for at klare stigningen op af grusgraven på bakken mellem KOLLUND og SJØRVAD. Det blev læsset med hakke og skovl og derefter kørt ud langs banen, hvor de manglede noget at putte under svellerne.

Valdemar Willumsen havde fået en gammel motorcykel, den havde ingen kickstart, så den skulle løbes i gang. En søndag eftermiddag kom han over for at besøge vores karl, Anton Mjælkkusk. De morede sig med at løbe den i gang, så skulle Anton springe bagpå, og det gik godt til han engang fik storetåen ind i baghjulet og fik skindet revet af.

Anton tjente hos os i flere år, og det var faktisk ham og mor, som sammen med børnene drev gården, fordi far var optaget af så meget andet.

Såning og høst

Vi havde lidt lav eng, som blev slået med le. Engang var farbror Kjeld ude og hjælpe med dette arbejde. Først skulle leen skærpes godt, for meget af græsset var ikke andet end "Katteskæg" (vistnok star). Skærpingen af leen begyndte med at den skulle "pekes", hvilket vil sige, at der på en planke blev sat en jerndims som ambolt, som var flad foroven. Herpå blev leen så lagt, og med en spids hammer, "pikhammer", blev lebladet så banket tyndere og skarpere på æggen, og når den var færdig fik den en tur på slibestenen. Under arbejdet blev den holdt skarp ved at blive strøget med "æ stryger", en smal træspån belagt med karborundum som slibemiddel.

Farbror Kjeld brugte snus, og en dag sagde han til mig: "Du skal have en snus, du er jo snart en stuer knæjt no". "Nej, det er for let med jen", sagde han, da han opdagede, at jeg havde ædt den første. "Du skal have jen te". Det fik jeg også, og det varede ikke længe før den var nede ved den anden. Derefter begyndte jeg at få en sær fornemmelse i maven. Jeg gik så op i heden og spiste "swotbær" (revlingbær), men det varede ikke længe inden jeg brækkede mig, og det hjalp. Min farbror, den halunk, vidste jo nok hvad der ville ske, men han syntes sikkert at han ville kurere mig, og det gjorde han også. Jeg har aldrig smagt det siden.

I 1926 blev min næstældste søster født. Det var vel på den tid, sagfører Jespersen tilbød 50 øre for et skadeæg eller et par ben af en skade. Der var så mange skader, der ødelagde de andre fugles reder.

Det var omkring 5-årsalderen, vi begyndte at malke køerne. Det var jo sjovt i begyndelsen, men da det blev en pligt, var det sjove forbi. Vi gik altid med træsko, både når vi arbejdede hjemme og var i marken og pløje eller harve. De blev fulde af jord og så skulle man af og til have dem af og klappet mod hinanden for at få jorden af. Når man var hjemme for at "bie", måtte man have fat i f. eks. en mejsel for at rense træskoene for den sammentrådte jord, så der igen kunne blive plads til fødderne.

Om foråret når kartoflerne skulle lægges, skete det på den tid på følgende måde. Karlen pløjede og vi gik og lagde kartoflerne én for én med passende mellemrum enten i bunden af furen eller også var der spændt en fjedertand på ploven, som lavede en rende halvvejs oppe i den pløjede fure, "balken", og så blev kartoflerne lagt der. Den sidste form for lægning medførte at kartoflerne var lettere at tage op om efteråret, da de ikke lå så dybt. I løbet af sommeren blev de så rensede med radrenser og hakket med roehakke for at holde ukrudtet i ave. Til sidst blev de hyppet med hyppeplov ved at man kørte mellem rækkerne og skubbede jorden op om planterne. Senere brugte man en radrenser, hvorpå der var anbragt nogle skråtstillede tallerkener som skovlede jorden op omkring kartoflerne. Så var de hyppet.

De fleste år blev kartoflerne sprøjtet med en blanding af blåsten og kalk for at hindre at skimmelen skulle blive for slem og kartoflerne rådne.

På den tid blev både korn og kunstgødning sået med hånd, og så var kunsten at holde retningen hen over ageren så gødning og korn blev sået jævnt over hele marken. Senere satte man en lav kasse på en arbejdsvogn fra sidefjæl til sidefjæl, og så sad man på knæene foran kassen og med en lille skovl eller hånden spredte man ud over bagsmækken, mens en anden person kørte vogn og heste. Det var kunstgødningen, der blev spredt på denne måde.

Jeg husker at vi fik kvælstof i to forskellige "indpakninger". Kalksalpeter, som kom i 100 kg sække og så Norgessalpeter, som vi modtog i 100 kg lufttætte trætønder. Det sidste var fremstillet i Norge ved hjælp af højspændt strøm og luft. Derfor skulle Norgessalpeter helst sås med det samme, når låget var taget af tønden, for ellers blev det til vand, idet ilten igen gik i luftform.

Når vi skulle så roer, blev såapparatet sat på maskinen. Jeg sad på ryggen af hesten og styrede den. Forinden var kopperne sat på radrenseren, som omvendt blev trukket af hesten. Man styrede så med stængerne, hvor hesten normalt var spændt for. I bunden af kopperne var en jernskinne, som kunne skubbes frem og tilbage efter som der skulle falde færre eller flere frø ned i røret, der ledte dem ned i jorden foran et lille tungt hjul, som trykkede jorden til om frøene.

Når der skulle høstes, skulle der altid "høstes for", og det blev gjort med le, hvorpå der blev sat "æ spjere", en træindretning, der greb stråene og lagde dem pænt i række. Så kom en bagefter og "krattede" det sammen med en lille trærive med fire tænder til neg, der så blev bundet med strå. Det var på den måde, man havde høstet før i tiden, da seglen blev afløst af leen. Senere brugte man slåmaskinen med aflægger, som lagde kornet i passende bunker til neg. Jeg husker et år, hvor kornet stod så tæt at negene lå så der næsten ingen mellemrum var mellem dem. Det var som kom vi ingen vegne. Jeg var nok en 7-8 år dengang, og vi skulle tage vores tørn med i høsten. Heldigvis kom naboen Chr. Willumsen og høstede det sidste med selvbinder. Noget senere fik vi selv selvbinder. Far købte en McCormick gennem smed Aage i Kølkær. Den blev leveret i kasser på stationen i Kølkær, blev hentet hjem, og så kom der en montør og samlede den. Af en eller anden grund blev den ikke prøvet af, før han tog af sted, med det resultat, den ikke ville binde negene. Der blev sendt bud efter smed Aage, som ikke kunne finde noget forkert ved maskineriet. Vi kørte nok en halv dag på den måde, uden det blev bedre. I desperation og irritation slog smeden på et eller andet hjul, og pludselig kørte maskinen upåklageligt.

Dette minder mig om en historie om manden, som skulle have noget lavet ved smeden og syntes, regningen var rigelig stor for det, som var lavet, hvortil smeden havde svaret: "Betalingen er ikke for det, der er lavet, men for at vide hvordan det skulle laves." (De er et så møj for æ slaw, der sku slås som for o vide, hvor der sku slås).

Morbror Johan og Ottos mergelgravning

Morbror Johan og morbror Otto gravede mergel for opdyrkning af heden. Det var Otto, der fik et hedeareal som løn for at arbejde på Feldbak - en af de største gårde på egnen, som også havde store hedearealer. Otto fik på den måde efterhånden en del hedejord på hånden for sit arbejde.

Otto var, hvad man kan kalde en lille pjok, ikke dum men lidt ualmindelig. Da jeg mange år senere talte med hans bror Carl om ham, sagde denne, at det var den gamle (faderen), som havde slået forstanden ud af hovedet på ham. Hans bror Johan, som havde et husmandssted i Øster Kølkær, havde tid til overs og fik Otto snakket for, at de skulle have heden opdyrket. De købte en gammel Eskilstuna-traktor. Trækhjulene på den var næsten 2 m høje. Foran havde den en stor tønde til kølevand, og på den ene side var der et ca. 3/4 m stort svinghjul. Det var en glødemotor, som skulle varmes op, før den kunne startes. Man startede ved at gribe fat i svinghjulet og dreje det frem og tilbage til den pludselig kom over det døde punkt og startede med et brøl. Den var jo ikke altid lige nem at starte. Jeg husker, de fortalte at en gang den drillede havde de sat en hegnsplæl i svinghjulet for lettere at dreje det rundt, med det resultat, at da motoren startede, fik de ikke hurtigt nok hegnsplælen ud, og Otto fik den i siden med et brækket ribben til følge.

De havde også købt en stor enfuret plov, og endelig kom de i gang. Men de havde mange problemer, for der var mange "bløde" steder med mosehuller, og traktoren var meget tung, så de kørte tit fast. Men efterhånden blev de færdige med at pløje, og mens lyngen lå og rådne, gravede de mergel på Feldbak. Der var gamle mergelgrave dér. Men oven på mergelen var der flere alen sand, som skulle fjernes først. Endelig var de færdige til at starte. Otto og Johan gravede og læssede trillebøren, som på køreplanken blev trukket af en hest langt ud på tippet. Min fætter Rasmus og

jeg skiftedes til at køre hesten, da vi var i skole hver anden dag, så den dag han var i skole, kørte jeg og omvendt. Efterhånden blev der så dybt i graven, at de måtte "truge" leret op, d.v.s. at der blev lavet en afsats et stykke nede på skrænten, så ham i bunden kunne kaste mergelen op på afsatsen, hvor næste mand så kunne kaste den op i trillebøren. Det skete jo af og til at trillebøren røg af brættet, og så råbte Henry Pejser (Pedersen) holdt! Tippen blev højere, og jo mere blev der at trække på. Vi gik lige bag ved hesten, så vi kunne nå den og den os, og vi havde en lille kæp, som kunne muntre hesten op, hvis det gik for langsomt. En dag gav jeg den en lille rap, og den må have syntes, det kunne være nok, for den gav mig et spark i brystet, så jeg tabte vejret. Da Henry kom og fik at vide, hvad der var sket, fik hesten at vide på en meget alvorlig måde, at sådan opførte man sig ikke.

Opkøringen skete sådan at vi forlod hesten ved gravens kant og gik ned og satte en krog i trillebøren, og når vi så fik besked, gik vi op på tippen ved siden af planken og ned på den anden ende. Når så børen blev væltet, blev krogen taget af, og vi gik rundt og gjorde klar til næste "læs".

Efter at heden var merglet og opdyrket, købte de et tærskværk og kørte rundt og tærskede for folk. I den anledning er der to episoder, som jeg vil nævne. Den første skete, da jeg tjente hos Otto Madsen. Han lejede dem til at tæske en "hes"- en stak korn. Mens vi tærskede blev remmen mellem traktoren og tærskværket for slap og sprang af. Jeg stod på stakken og kastede negene ned til maskinen, hvor Johan lagde i. Der lå en lille del af et neg tilbage på bordet, og da de igen havde fået startet, puffede jeg med forken den lille slant ind i værket med det resultat, at remmen røg af igen. Johan blev så gal, at han råbte: "Nej, nej, for satan, dreng". Jeg stod lige så stille og pissede i bukserne.

En anden oplevelse hændte da der blev tærsket i Sdr. Søby, og på vej over en lille eng kom de for tæt til vejkanten, så traktoren gled i grøften. De ringede efter Falck, som kom med kranvognen. Man kiggede lidt på foretagendet, og så sagde Johan: "Trower I, te I ka fo den op". Joh, det mente de da nok. "De blywer sgu et nem". Nej, men det er der jo heller ikke nogen der har sagt, det skal være, men vi skal nok få den op. Det gik også efter vel en hel dags arbejde.

Af det hedeareal, som de opdyrkede, er der i dag to gode gårde.

Brugsen og mejeriet (bagerst) i Søbylund ca. 1910. Kilde: arkiv.dk

Fra min skoletid og første ungdom.

Når vi skulle have en hane eller en høne til middag, tog far dem om halsen med pege- og langfingeren, holdt fast, svingede rundt engang og gav et hurtigt kast, så stod han med hovedet i hånden og hønen eller hanen lå et stykke væk og sprællede, eller også tog han dem i benene og gav hovedet et klask mod muren, så tog han øksen og huggede hovedet af på blokken. Nu kommer grunden til den historie: Det skulle jeg jo også prøve engang, så jeg fik fat i en ung hanekylling, gjorde som jeg havde set de andre gøre, men ak og ve, jeg holdt ikke hårdt nok med det resultat, at da jeg smed kyllingen, stod jeg med halsskindet og kammen i hånden, og den kullede kylling løb. Det så tosset ud og de andre morede sig. Det gjorde jeg ikke, jeg skyndte mig og fik heldigvis fat i kyllingen og huggede hovedet af den. Jeg tror ikke, jeg har prøvet det siden. For øvrigt hader jeg at slagte. Når jeg ser nogen skære i noget levende, synes jeg altid, jeg kan mærke det i mig selv. Det stammer måske fra en gang, jeg havde fat i brødkniven og min ældre bror, Jens, ville tage den fra mig. Jeg holdt i håndtaget, og han greb om bladet, men jeg ville ikke lade ham få den, så jeg trak tilbage og lavede en dyb flænge mellem tommel -og pegefinger. Uha, det gyser i mig bare ved tanken, mens jeg skriver det så mange år efter.

Når det blev rigtig koldt med megen sne, skulle fårene ind, og der var lavet plads til dem i den søndre del af vognporten.

Vi havde som regel en fire fem stykker for at få uld til farmor, så hun kunne få uld til sokker og strømper. Hun kartede og spandt den selv og bandt strømper til os børn og sokker til de voksne. Det var hyggeligt, når man havde lejlighed til at se det, så forstår man stemningen i ordene: "Lul, lul, rokken går støt i moders stue".

Jeg kan ikke huske at mor havde en rok. Hun havde vel heller ikke tid til at spinde. Jeg tror forresten der stod noget af en på loftet, men det varede sikkert ikke længe før den "fik ben at gå på", som man sagde når noget blev ødelagt. Jeg husker, at mor havde en doktor- eller jordemodertaske, et gammelt ur med pendul, og så gik hun altid med en lang, rød "halsklee". Jeg tænker, den var 3-4 alen lang og 12 tommer bred. Den vikledes hun om halsen og hovedet, når det var koldt og hun skulle ud. Hun led meget af bronkitis, hun var sommetider så hæs, at hun næsten ikke kunne snakke, og en gang imellem blev stemmen fuldstændig væk. Så var hun ved specialist og blev penslet i halsen. Hun havde selv en pensel, en børste, som lignede en lille flaskerenser, bare krum. Efter sådan en tur sad hun ofte med hovedet under et håndklæde og indsugede dampen fra en kogende vandkedel, og så fik hun nogle stærke, gule brystdråber.

Far har haltet i den tid jeg har kendt ham. De fortalte, at da han som ung var ved at fælde træer, faldt en ned og ramte ham på hoften. Men dengang gik man jo ikke til doktor for "så lidt", han overlevede det jo! I de sidste mange år, han levede, led han meget. Han tog sjældent medicin, han ville "et gi' sig". De senere år, når min bror Sigfred kunne se på ham at han led for meget af tandpine eller andet, så kom han somme tider med en aspirin og gav ham.

Far havde været konstabel i Kystartilleriet og lå ude på Trekroner fortet ved København, så vidt jeg husker, og under 1.verdenskrig havde han været indkaldt i sikringsstyrken 2 gange. Han havde derfra en meget flot sabel med skede og dusk og en fin riffel, det hængte i mange år på væggen og han var øm over det, men det blev der leget for meget med det, så det fik også ben at gå på. Ligeledes havde han en fin udskåret langpibe med billede af ham selv på det flotte porcelænshoved, men den blev også ødelagt.

Når jeg tænker på alle de gamle ting, som far og mor havde den gang, så ville man jo gerne at man havde nogen af dem nu. Det eneste, jeg har fra mit fødehjem er en "klink" fra døren ind til fodergangen i kostalden, nej, forresten, vi har også to korsstingsbroderier, som mor har lavet. Den ene, "Flugten til Amerika", fik vi hende til at lave til os engang vi var hjemme og hun gerne ville

have noget at bestille. Den anden gav hun os senere. Da vi spurgte, om hun ville lave en mere, sagde hun, at det kunne hun ikke se til, men vi måtte få den, de havde hængende på væggen i dagligstuen, "en dansk landsbykirke", så kunne vi få den en gang når de ikke havde brug for den mere. Den dag, vi skulle rejse [tilbage til USA], kom mor med billedet og gav os det. Hun havde taget det ud af rammen og sagde, vi skulle have den nu, for ellers fik vi det ikke, da der var andre, som også ville have billedet.

Jul

Julen var altid en stor oplevelse og begyndte som regel en 2-3 uger før, når julegrisen blev slagtet. I mange år havde vi Johannes "Drea" Christensen til at slagte den. Grukedelen blev fyldt med vand, og så blev der fyret, så vandet kunne komme i kog til at skolde grisen med. Slagteren gik som regel ind og lagde et reb om snuden på grisen, den blev bragt ud i gården, og ved hjælp af karlen, eller hvem det nu var, blev den lagt op på et omvendt trækar, fik benene bundet, så den ikke skulle løbe væk, i mellemtiden tissede den i det trækar, som ikke var kommet af vejen, så stak slagteren grisen i halsen og ind i hjertet, og nu kom det arbejde, som jeg hadede mest, og når jeg kunne komme af sted med det, gemte jeg mig, for jeg kunne ikke lide at se grisen blive stukket eller at røre i blodet, så det ikke "gik i hjanker" (koagulerede), vi skulle jo helst have "swotpølser" (blodpølser).

Når grisen var død, blev den lagt ned i karret med kogende vand, så hårene kunne løsnes og skrubes af, så blev den lagt op på en stige ovenpå karret, nu kunne den sidste skrabning afsluttes. Når den var færdigbarberet blev den lagt på ryggen og bagbenene bundet ind til stigen, som rejstes op mod muren. Så blev grisen skåret igennem på langs fra hale til snude og indvoldene kom ud. Tarmene lægges for sig for senere at blive rensset. De mindste til medisterpølser og de største til blodpølser. Hjerte, lever og nyrer kom i koldt vand og blev lavet til leverpostej. Nogen steder brugte man lungerne og lavede lungepølser. Hjemme blev de aldrig brugt. Derefter blev grisen parteret. Hovedet blev kogt og lavet i sylte. Resten blev skåret i ribbensteg, mørbrad, flæskesteg, stegeflæsk og noget blev malet og puttet i pølser. "Æ patflæsk" og de grovere dele blev lavet i ringpølser.

Hjemme fik vi som regel flæskesteg med rødkål juleaften. Den ene skinke blev lavet i flæskesteg til juleaften, og resten blev saltet ned i saltkarret. Senere hen blev en del af kødet henkogt. Pølserne blev kogt og puttet i store stenkrukker og så blev vandet, de var kogt i, hældt over, og det lavede et fedtlag foroven, så det kunne holde sig. Der blev som regel lavet et par pakker med forskellige kødvarer til et par fattige familier. Far var meget gavmild. Han praktiserede, som man læste, at hvis man havde 2 skjorter, og der var en, der manglede, skulle man give ham den ene.

Så kom julebagningen, der skulle jo helst bages så mange forskellige slags småkager som muligt, men jeg husker særlig, når vi kogte klejner, mor skar dem og vred dem, og så fik vi lov at putte dem i gryden med det kogende fedt og sørge for at få dem op når de var færdige. Vi havde også en masse pebernødder, dem kunne vi aldrig få nok af, som regel havde vi 2 slags, de almindelige og så dem, der var lavet med sirup.

Nogle få dage før jul fik vi ofte lov at komme med til Herning til juleudstilling; nu var spændingen ved at blive stor. Det var flot med de pyntede guirlander med lys hængt tværs over gaden, og julegaverne og de mekaniske figurer i vinduerne. Et år husker jeg at der blev spillet på orgel fra et sted på 1. sal, og min ældste bror spurgte mor, om ikke det var "Julen har bragt velsignet bud", og mor svarede jo. Jeg husker et år hvor vi knægte havde købt en del nytårsskyts, kinesere, tudser og andet. Vi havde det hele liggende på bordet i karlekammeret, så skulle vi lige prøve en kineser med det resultat, at der gik ild i noget af det, og der blev en ballade, da en hel del af det eksploderede.

Jeg sprang over i en seng for at redde skindet. Vi slap næsten med forskrækkelsen, dog fandt vi senere ud af, at der var brændt et hul i mit ene bukseben i mit pæne tøj. Det tog nogen tid, før far og mor fandt ud af, hvad der var sket. Vi kunne have brændt gården af med det skidt.

Vi skulle selvfølgelig også have konfekt. Den var dyr at købe færdiglavet til en stor flok som vi var, så mor lavede det selv. Hun købte en pakke ren marcipan, blandede den med kogte kartofler, puddersukker rørt ud i vand, og så blev det hele æltet til en jævn masse. Der skulle være en stor portion, så det kunne vare hele julen over, som hjemme varede til Helligtrekonger.

Endelig nærmede julen sig, nu var spændingen næsten ikke til at holde ud længere. Der var travlhed både ude og inde for at blive færdige. Inde var huset gjort rent fra ende til anden, gulve skurede og ferniserede, lamperne pudse og bestikket pudset med smergellærred og skeerne pudset med brasso. Ude blev der tærsket og malet så der var halm nok til køerne og korn malet til grutning til grisene, og der blev kørt roer og kartofler ind, så det kunne vare det meste af julen uden at vi skulle lave ret meget mere end højst nødvendigt.

Vi havde været ude i plantagen, og efter lang tids søgen fandt vi endelig et træ, som var pænt nok. Det skete et par gange at vi tog et, som faktisk skulle være blevet stående, fordi det stod på en åben plads. Det er klart at det blev pænest, fordi det havde plads til at udvikle sig. Men det var jo jul, så det gik selv om vi havde fået besked på at lade dem stå.

Endelig kom juleaftensdag. Alle havde travlt med at blive færdige, de eneste som ikke lavede noget var os små. Det var næsten uudholdeligt nu, men endelig blev det middag. Det var lidt af en skuffelse, for vi skulle kun have sylte og et stykke brød og kaffe, for vi skulle jo være sultne til juleaftensmaden. Juletræet var sat på foden og ind i den pæne stue. Det skulle helst nå til loftet. Vi havde i forvejen en aften lavet julepynt, kræmmerhuse, kurve, engle, røde og hvide roser o.a. Vi ville godt hjælpe med at pynte træet, men ikke tale om. Det skulle være en overraskelse.

Nu var det næsten umuligt at holde det ud længere. Men endelig blev det juleaften! Alle var vasket og klædt i fineste puds og så gik vi til bords. Far bad bordbøn, som han altid gjorde, og så kom maden, flæskesteg med sprød svær, hjemmelavet rødkål, "krøsbærsyltetøj!", græskar og rødbeder, der manglede ikke noget. Det var juleaften, og det blev fejret og så spiste vi til vi ikke orkede mere. Jeg tror nok, vi fik sveskegrød til sidst.

Hvad var det? Juletræet var ikke pyntet endnu. Det var ikke til at holde ud for spænding. Hvornår skulle det ske? Det skal det nu. Hurra, må vi hjælpe? Nej, I kan gå med ud i stalden mens de malker, eller også blive i køkkenet mens der bliver vasket op. Så blev træet hentet ind i dagligstuen, og ud med os. Vi blev i køkkenet for der var måske en chance for at se et glimt af træet. Det gjorde vi somme tider. Vi kravlede op på køkkenbordet og kiggede ind over døren, der var sunket, så der var en lille sprække. Blev det opdaget, var det med at komme ned. Endelig var de færdige i stalden og opvasken var til side, og døren gik op! Dér var træet! Jeg var sikker på, at ingen i hele verden havde et så flot juletræ, som vi havde. Pyntet med levende lys, røde og hvide. Julestjerne i toppen, kulørte kurve, kræmmerhuse, engle, røde og hvide roser, danske flag, kugler, stjerner, englehår og glimmer o. m. a. Og så begyndte vi at gå rundt om træet og sang de gamle julesalmer: Et barn er født i Betlehem, Dejlig er jorden, Dejlig er den himmel blå, Julen har bragt velsignet bud og mange andre. I parentes bemærket kan jeg huske et år, hvor mor ikke kunne blive ved med at gå rundt om træet fordi min yngste bror var på vej og blev født den 13. januar, så hun har nok være noget besværet ved juletid.

Mange år senere var min yngste søster med omkring træet og vi dansede og sang da hun lige med ét tager til at græde helt utrøsteligt. Vi kunne ikke finde årsagen, men omsider faldt hun så meget til ro at hun kunne fortælle, det var stemningen, som havde grebet hende, og kort efter var alting godt

igen. Efter at vi havde sunget så vi næsten var hæse og trætte, læste far juleevangeliet, og så kom øjeblikket, hvor vi måske skulle have gaverne. Mon der var nogen til os? Så vidt jeg husker, har vi altid fået gaver, de fleste gange i hvert fald brugsgenstande: Strikkede bluser, skjorter, bukser el. a. og som regel en lille ting, som vi kunne lege med, ludo, halma, firkort, Dam o. lign. Et år var vi blevet forberedt på, at vi ingen julegave fik, for der var ikke råd til gaver. Alligevel fik jeg en lille énbladet lommekniv. Det var den bedste gave, jeg nogensinde har fået, for jeg havde ingen ventet.

Så blev godterne udleveret, et æble, en appelsin, figner, dadler, konfekt og pebernødder. Vi fik hver en håndfuld, og så legede vi de forskellige lege, vi kunne med pebernødder, f. eks. knissi-knassi, hvor mange kan du bassi? Hvis man så kunne gætte, hvor mange pebernødder der var hånden, måtte den anden aflevere dem.

Vi havde også en anden leg: "Mi gris er rend i æ skov". "Min er rend mæd". "Hva træ ligger de under?". Så skulle man gætte, hvilken finger den lå under og pænt aflevere, hvis man gættede rigtigt.

Senere begyndte vi at spille et eller andet spil som en af os havde fået, og det blev sent før vi kom i seng, især efter at vi blev større. Før vi vidste af det var juleaften ovre. Det skete så hurtigt, og vi havde glædet os så længe.

Hjemme prøvede vi at strække julen så langt som muligt. Vi sang og dansede om træet nytårsaften og igen Helligtrekongersaften, men så var det også sket, for det var fars fødselsdag dagen efter, og den blev som regel fejret med gæster, naboer og venner.

Jeg syntes altid langt tilbage i tiden at der blev skår i juleglæden når far 2. nytårsdag skulle til torskegilde hos politimesteren i Herning, men det var en regel at sognefoged og lægds mænd skulle mødes den dag. Mellem jul og nytår blev der altid holdt børnejuletræ i missionshuset, og den dag var vi altid inviteret om til "bedstefår og bedstemur" om eftermiddagen.

KFUM

Helt fra min konfirmationsalder har jeg været medlem af KFUM og prøvede at gøre det så godt, jeg kunne. Jeg var med i det meste af det, der foregik. Vi havde som regel en cykeludflugt hvert år. Et år var vi på Clasonsborg (ved Skarrild, 20 km syd for Herning). Vi var også til grundlovmøder. Vi var f.eks. i Sdr. Anlæg (Herning) og Højrisgård (Ikast) og som regel en længere udflugt. Jeg husker et år, hvor vi var på en flerdages tur til Store Vildmose. Vi overnattede i Arden, hvor vores gamle pige boede. Ligeledes mindes jeg en tur i Sønderjylland, hvor vi blandt andet så Knivsbjerg og Ribe domkirke. Vi overnattede hos Ingeborg Willumsen, som var gift og boede i nærheden af Løgumkloster og på en nabogård. Pigerne sov inde. Karlene sov i halmen i laden.

Senere under krigen og i brunkulstiden kom der en ung assistent til fritidshjemmet i Søby. Han var spejder og må have talt med Rolsted, for ved eller anden lejlighed blev jeg bedt om at påtage mig at blive spejderfører. Jeg var ikke særlig begejstret for det, for jeg har altid haft følelsen af, at jeg ikke var god nok til sådan noget. Men de blev ved at presse på, så til sidst gik jeg med til det.

Foruden mig var der i starten Johannes Kjær og Aksel Mortensen. Jeg kom så til nogle orienteringsmøder med assistenten fra fritidshjemmet. Efter at jeg havde aflagt spejderløftet blev der senere dannet et spejderråd, som bestod af assistenten, Kr. Kjeldsen og pastor Holt, som - hvis han havde levet i dag - ville have været min svoger.

Jeg blev udnævnt til gruppefører og de to andre som tropsførere. Så blev de helt unge drenge på 7-8 år opfordret til at komme, og i flere år gik det godt. Vi havde meget samarbejde sammen med Arnborg og FASTERHOLT. Vi havde f.eks. ture en uge på lejr i Ørnhøj, til Dollerup bakker og Brejning.

Men det mest bemærkelsesværdige var nok Jamboreen, hvor vi lå på Eksercerpladsen ved Sønderborg, hvor dengang kronprins Frederik kom og holdt tale. Der var mange fra både Norge og Sverige.

Jeg var også den gang til et møde på KFUK i Gothersgade i København. Hvert efterår var der stort ungdomsmøde i Herning både eftermiddag og aften. Vi startede i kirken og fortsatte i missionshuset og på højskolehjemmet, hvor der som regel var fuld hus. Det skete, at nogle af de unge, som var vant til at være ude i den friske luft, blev noget døsig inde i den varme og ofte tunge luft med de mange mennesker.

Jeg husker en episode. Vi havde en ung, dygtig præst der prædikede i kirken. En gang imellem hævdede han røsten for at slå noget fast, og pludselig midt i prædikenen råbte han: "Vågn op, I som sover". Man kunne både se og høre, at nogle hoveder blev løftet.

En stor begivenhed var også "Stuer Marken" (markedspladsen lå oppe bag ved Vestre Gæstgivergård, Herning). Det fik de fleste fri til. Der var selvfølgelig gøgl og kræmmere som prøvede at lave en handel. Mine ældre brødre snakkede altid om, at de havde været inde og se professor Labri - en gøgler eller tryllekunstner. Der var altid sjov på pladsen, når Sølle Søren kom. Han var en lille stakkel, hans ene ben var skævt. De unge fyre opfordrede ham gang på gang til at syng sin yndlingsvis: "Lille bette Lise, løwt di særk, så a ka sier di sprælleværk".

Hjemme havde vi ikke dengang noget frugt, der var værd at snakke om. Jo, vi havde et gammelt æbletræ og et blommetræ. Engang købte vi et par kasser blommer, fik dem i bagagebæreren på cyklen, og så gik det hjemad. Af en eller anden grund bestemte vi os til at skyde genvej, så vi kørte ind og fulgte banen, der var noget ujævnt, og da vi kørte uden lys, kom jeg for nær ved det ene spor, væltede og spildte alle blommerne fordi der ikke var låg på. Vi skyndte os at samle så mange, vi kunne finde i mørket, men det blev ikke engang det halve, for vi skulle jo skynde os at komme over åen mellem Kollund og Kølær inden der kom et tog, for ellers blev vi meldt, for selvfølgelig måtte man ikke gå på banen, men vi gjorde en gang imellem alligevel.

Efter konfirmationsalderen og senere

Onkel Peter og Moster Dik var igen på besøg i Danmark 1931-1932. Jeg gik i skole, og deres dreng, Halfdan, var så småt begyndt i Argentina. Jeg prøvede længe at få ham med i skole, men det syntes Onkel Peter ikke om. Endelig en dag fik han lov at følge med. Jeg var jo stolt som en pave, jeg havde besøg af en fætter helt fra Argentina i Amerika. I frikvarteret blev han spurgt, hvad forskellige ting hed på spansk, og det er forbavsende at jeg stadig husker et par udtryk. Hvordan har du det? hedder Como esta usted? og Hvad hedder du? hedder Como se llama? (llama udtales 'ljama').

Det var det år, Jens skulle konfirmeres, og der blev gjort alt for at få dem til at blive til konfirmationen, men det kunne ikke lade sig gøre, for de skulle sejle fra Holland dagen efter. De fandt dog ud af, at de havde set forkert på billetten, så de fik en dag mere end beregnet og blev så til konfirmationen.

Jeg kom ud at tjene det år, jeg gik til præst og blev konfirmeret. Far havde lejet mig ud til Jens Chr. Willumsen, som engang havde tjent hjemme og som nu havde købt en udstykkergård fra Chr. Willumsen. Stykket lå på den østre side af banen. Jeg var der fra 1. april til 1. november og skulle bare have 75 kr. i løn. Jeg gik til præst i Herning. Vi gik i missionshuset, der lå på hjørnet af Bethaniagade og Torvegade foran kirken og næsten lige ved siden af torvet. Om sommeren var der

på torvet masser af gode frugter, som jeg kiggede meget på, men sjældent købte, for jeg skulle spare mine penge til mit konfirmationsudstyr. Jeg brugte dog i løbet af sommeren 15 kr. på forskelligt. Jeg tillod mig endda at købe et Søndags BT, som kostede 15 øre. Jeg betalte mit konfirmationstøj, sko, skjorte o.a. af min løn, og så havde jeg endda 15 kr. da jeg flyttede hjem 1. november.

Søren skulle indkaldes soldat. Han havde taget plads hos Otto Madsen med den bestemmelse at jeg skulle afløse ham. Det regnede de ikke med ville ske før omkring 1. maj, men han blev allerede indkaldt i januar. Det bekom mig ikke så godt, for jeg led så frygteligt af hjemve. Jeg var der til 1. november, og Otto ville gerne have lejet mig igen, men jeg ville hjem. Så lejede han min bror Anton, som skulle have været der fra november og et år frem, men han blev syg af blindtarmsbetændelse, som han havde haft før, han kom så hjem på rekreation og det blev vist nok bestemt, at han skulle opereres når han blev rask nok til det. - Han blev aldrig opereret.

Det blev uden mit samtykke bestemt, at jeg i december skulle overtage hans plads resten af året. Jeg var der i næsten 3 gode år, vi levede godt, men jeg arbejdede også hårdt, for jeg var bange for at jeg ikke kunne lave nok. Otto sagde flere gange til mig, at jeg godt kunne tage det lidt med ro. Han ventede ikke at jeg skulle følge ham, men det gjorde jeg for det meste. Jeg lærte meget, for han var meget proper or pertentlig. Jeg var da en 15-17 år.

Det arbejde, som jeg hadede mest var at skære hakkelse med håndmaskine med et blad. Jeg trak i et håndtag i det store hjul, hvori kniven sad, men jeg måtte standse og puste hver gang han vendte sig efter et nyt neg. Åh, hvor jeg hadede det, det var så strengt. Tærskningen foregik med en gammel tærskemaskine, som blev trukket af en hestegang. Et år gik tærskemaskinen i stykker, og så bestemte han at det sidste skulle tærskes med plejl. Han havde selv en, så lånte han en (mere). Kornet blev spredt ud på logulvet, og så begyndte vi at tærske. Vi slog to sammen skiftevis ned i dynge. Efterhånden lærte jeg at bruge plejlen, og vi tærskede en hel eftermiddag. Det første Otto gjorde næste morgen, efter at vi var færdig med arbejdet i stalden, var at tage cyklen og køre en tur, og da han kom hjem, havde han købt en anden gammel tærskemaskine. Det sidste år, jeg var der, havde han fået hakkelsesmaskinen sat til hestegangen og havde fået en rigtig tærskemaskine, som både tærskede og rensede kornet.

Han opdyrkede en del hede, og på et stykke lå der mergeldynger, som havde ligget så længe at det var næsten lige så hårdt som cement. Det blev jeg sat til at sprede, men det var rent ud sagt et forbasket arbejde at få det hugget i små stykker så det kunne spredes nogenlunde jævnt.

Vest for gården var der plantet nogle rækker læhegn, det meste var løvtræer, men længst mod vest var en række med små graner, som ikke var meget større end jeg. Jorden rundt om dem var fuldstændig tilgroet med kvikgræs, det var som et tæppe. En dag fik jeg besked på at hakke imellem dem. Jeg begyndte fra en ende af, men kom ikke ret langt, for det var ikke til at hakke i. Næste gang begyndte jeg fra den anden ende, og det var ikke bedre, men blev sat til det igen.

De havde en pæn, velholdt have. Mellem blomsterhaven og køkkenhaven var der en hæk, som jeg engang blev sat til at klippe da den var ved at være for høj. Jeg begyndte fra en ende af. Den skulle være fuldstændig jævn på toppen, men jeg havde ingen højderetning, så jeg tog det på "lutterkig" med det resultat, at da jeg kom til den anden ende, var hækken som en snor ovenpå, men den var klippet meget længere ned i den ene ende end i den anden. Da Otto så det, blev han gal og skældte mig ud og beskyldte mig for at have ødelagt hækken. Nu havde jeg ellers lige gjort mit bedste! Nå, det varede ikke længe før den groede op igen.

I det nordvestlige hjørne i skellet mellem Otto og hans bror Mads og Martin Nielsens jorder var der en lille lavning, hvor der næsten altid stod vand, den blev kaldt "æ skiden dam" den brugte vi tit, når jorden var våd, når vi pløjede eller harvede, så lod vi hestene tage nogen ture frem og tilbage, så de fik benene skyllet.

9. april 1940

Det var en dag, som de der oplevede den, aldrig vil glemme. Meget tidligt om morgenen kom de første eskadrer af tyske flyvere, de kom og blev ved at komme fra syd. Vi vidste at det ikke var Englændere, for vi kendte det engelske mærke. De tyske havde alle det sorte kors, som vi alle senere kom til at kende og hade som hagekorset. Det var holdt så hemmeligt at ingen vidste noget om den tyske troppekonzentration syd for grænsen. Vi ringede til centralen, og Karen Hansen, som var centraldame, sagde at vi var blevet besat af tyskerne, og at hun havde fået besked på ikke at sige andet, og så fortælle folk at de skulle forholde sig rolige og lytte til radioen for at høre nærmere. Her fik vi besked på at hænge noget mørkt for vinduerne, før vi tændte lys, for ellers ville vi risikere at der blev skudt gennem det oplyste vindue. Jeg var sendt ud i marken og harve til såning. Lidt senere spændte jeg fra og gjorde mig færdig til at gå, og mor spurgte, hvor jeg ville hen. (Nu mens jeg sidder og skriver dette i Green Valley, AZ, U.S.A. den 13. jan 1993 har vi lige over Special News Report hørt at USA's og UN's flyvere inden for den sidste time har bombarderet stillinger i det sydlige Irak som følge af Saddam Husseins brud på fredstraktaten.)

Jeg svarede mor at jeg ville melde mig som frivillig for at få tyskerne jaget ud. Det kan du godt opgive, sagde hun, Danmark har overgivet sig og vi er okkuperet af Tyskland. Det var for meget. Jeg satte mig ned og tudbrølede, og som jeg skriver dette, får jeg tårer i øjnene igen.

Så begyndte ordrene at komme over radioen, hvad vi måtte og ikke måtte. En af de første ordrer lød at alle, som havde våben, skulle aflevere dem med det samme, ellers risikerede man at blive skudt, hvis de senere blev fundet, og det samme ville ske, hvis nogen prøvede at gøre modstand. Da det blev mørkt, blev vinduerne dækket med tæpper og andet. Efter nogle dage kunne man købe mørklægningspapir, og så blev der lavet rullegardiner af sort papir. Gadelysene blev slukket, køretøjer og lommelygter blev også mørkelagt, så der kun var en smal sprække i midten med lys og så en skærm over så lyset ikke gik op i luften, så de engelske flyvere kunne se det.

At komme til byen i de år var mærkeligt. Den lille smule lys, der kom fra de gadelys, som var tændt, lyste kun lige ned under dem, ellers luttet mørke. Når man gik på fortovet, stødte man tit sammen, for man kunne ikke se hinanden.

Tyskerne lagde beslag på gymnastiksalene i Kølkær og Hammerum Landbrugsskole. Hotel Eyde i Herning var deres hovedkvarter.

Små glimt fra tiden under krigen

Min søster Anna var på husholdningsskole i Hammerum, og da tyskerne tog gymnastiksalen, fik alle pigerne af forstander Møller besked på, at hvis han nogen sinde fandt en af dem med en tysk soldat, blev de omgående sendt hjem. Det skete så en dag eller to efter ude i haven. Han tog omgående pigen med ind, og næste morgen var hun væk. Hvis jeg husker rigtigt, mener jeg ikke, at der skete andet end da de kom ind i klassen sagde Møller, at det var kedeligt, det der var sket, da hun jo nok var den der trængte mest til at være blevet, men de var jo blevet advaret, og så håbede han ikke at det skete igen.

En dag havde nogle tyske soldater leget med at brænde noget fyrværkeri af ude i gården, da lige med et Møller åbnede døren og brølede på tysk, om de så kunne holde op. Det skete øjeblikkeligt. Møller var sønderjyde fra syd for grænsen og havde gået i tysk skole.

Hammerum Landbrugsskole var førhen havebrugsskole. Min bror Anton var på første elevhold i 1938/39, Søren 1939/40 og jeg var der så i 1940/41. En aften mens jeg var der blev der blæst luftalarm, og så havde vi fået besked på at gå i kælderen. Det gjorde de andre også, men jeg gik op

på værelset og kiggede ud af vinduet, så kom der 3 drøn. Tyskerne havde smidt 3 bomber ude i engen øst for Herning.

Omkring den tid blev der holdt jiu-jitsu-kursus i Herning, og det meldte jeg mig til. Min søster Anna gik vist også med til det. Det er jo et japansk selvforsvar. Senere gik vi også til samaritter-kursus, hvor vi blandt andet lærte alle slags forbindinger. Der blev undervist af en kvindelig læge, som var ny i Herning.

En dag var jeg taget tidligt derind for at handle. Det var aftalt at jeg skulle møde Anna ved toget. Det var det mørkt og jeg var blevet forsinket, så toget var kommet ind før jeg nåede stationen. Som jeg kom ned ad Fønnesbechsgade lige før Gregersens hotel, på hjørnet over for banegården, kom der i mørket en løbende i fuld fart. Da vi mødtes, så jeg det var min søster. Hvor er jeg glad for at se dig, sagde hun. Hvad er der i vejen, spurgte jeg. Der er en tysker efter mig, og han vil have fat i mig, hvor er han spurgte jeg og ville efter ham, men hun sagde, nej, lad være med det, han er vist vendt om.

En historie, som jeg hørte, men ikke kan berigtige. En pige blev nede ved Søndre Anlæg set i selskab med en tysk soldat af en bekendt, som blev så rasende at han smed tyskeren ned i affaldsgrøften fra slagteriet og tog pigen med sig.

En anden pige havde klaget til kommandanten på Hotel Eyde at hun var blevet voldtaget af en soldat. Hun fik besked på at vente, og lidt efter, da alle soldater var stillet op i række, sagde han til hende at hun skulle udpege manden. Det gjorde hun. Soldaten fik besked på at træde frem af rækken, så trak kommandanten sin pistol og skød ham. (Jeg ved ikke om det er rigtigt.)

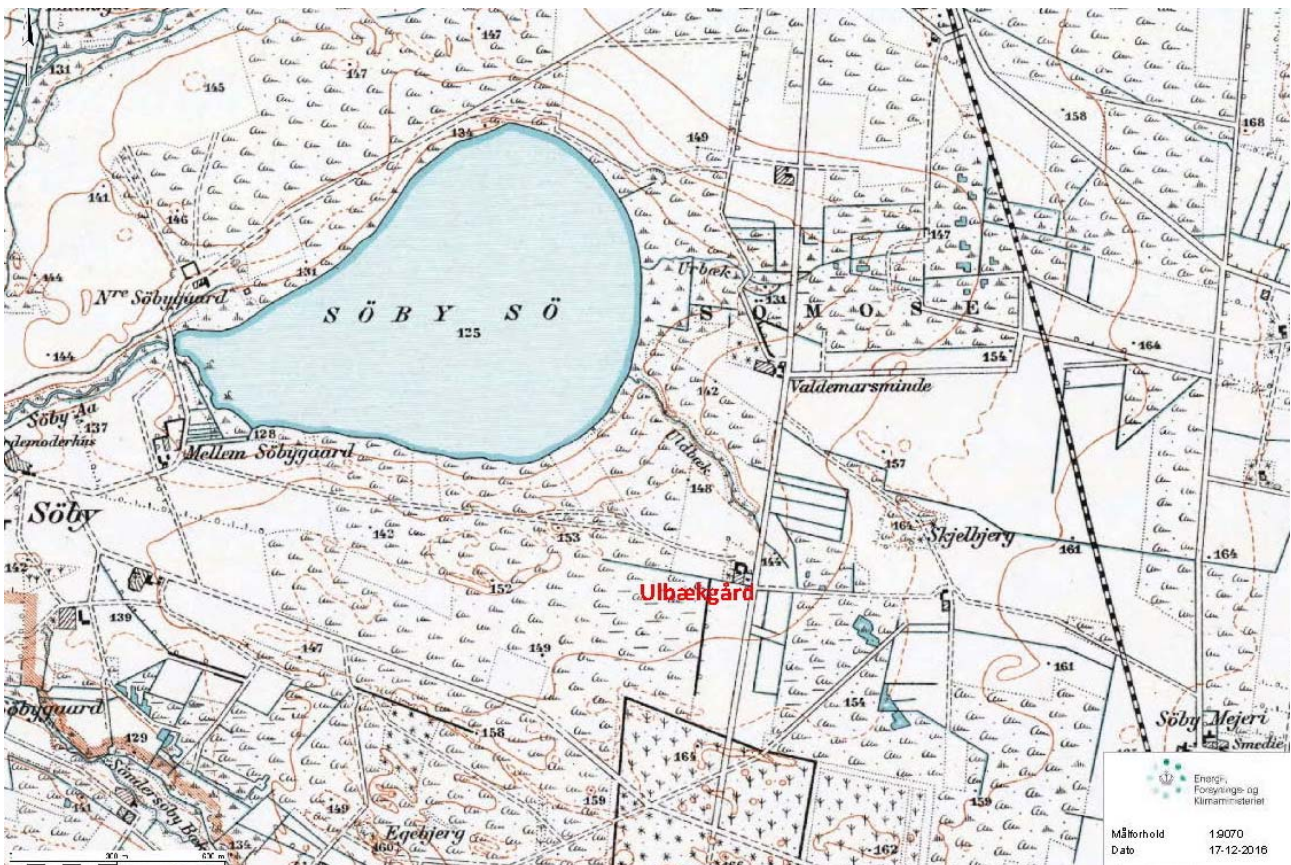
Vi var så heldige i Kølke at vi ikke havde soldater indkvarteret privat. Det havde de i Fæsteholt. Der var der en højderyg, og på toppen af den blev der installeret en lyttepost for at lytte efter de engelske flyvere når de kom ind over egnen. Soldaterne var indkvarteret et par steder, hvor jeg havde venner, og en gang, jeg besøgte dem, tog de mig med op i lytteposten. Den var der under hele krigen.

Vi hørte tit flyvere om aftenen, men en aften, det var klart måneskin, var der en usædvanlig stærk brummen. De fløj højt. I månelysset kunne vi se dem omkring månen som fluer. Det varede næsten en time, så blev der stille et stykke tid, så begyndte det som en svag torden, og vi kunne se glimtene i syd. Så blev det stille igen en tid, og så begyndte den svage brummen i lang tid igen. Næste dag hørte vi fra BBC fra London, at man havde bombarderet Kiel. En aften sent kunne vi høre lyden af flyvere over os, men kunne ikke se dem, men kunne engang imellem se lysglimt i luften. Næste dag, jeg var ude at harve i marken, fandt jeg et stykke aluminium fra en af dem.

En søndag eftermiddag, vi var ved at få vores eftermiddagskaffe, kom der pludselig en af de store tyske maskiner så lavt over gården at det så ud som ville den rive skorstenen ned. Få sekunder efter kom der 3 engelske "Spitfires" efter den. I løbet af et øjeblik gik de engelske flyvere i formation, en over og en ved side af tyskeren, så kunne vi høre skud, og den tyske maskine stak næsen i jorden og englænderne forsvandt. Vi troede den var faldet ned i Sdr. Søby, men det viste sig, at det var helt i Arnborg.

Alting var mørkelagt, men ude i brunkulslejerne i Søby arbejdede de i døgn drift for at skaffe brændsel efter at al import af kul og olie næsten var standset. Selv om der var skærm over alle lysene, kunne man se, at der foregik noget, og en aften blev der nedkastet en lysbombe, som oplyste hele området, så det næsten var lyst som dag. Vi regnede med, at det var en englænder, som ville se, hvad der blev lavet, men om det er rigtigt, ved jeg ikke. Derimod viste de en anden gang, at de udmærket vidste, hvor tingene var. Lillebæltsbroen blev camoufleret for ikke at skulle kunne

ses fra luften, men jeg har ladet mig fortælle, at da man var færdig med at male broen, kom der en dag en engelsk flyver og smed en sæk mel ned på den. Tit så vi lysglimt ude vestpå, når de tyske stillinger ude i bunkerne ved vestkysten prøvede at stoppe de engelske indflyvninger. Efterhånden byggede tyskerne både Karup og Vandel flyveplads.

Målebordsblad over området nærmest Ulbækgård fra tiden før der blev gravet brunkul. Søbylund med "trinbræt", brugs, mejeri og smedje ligger i nederste højre hjørne, ikke langt fra gården.

Brunkulstiden i Søby

Brydningen af brunkul startede i Gl. Søby. Et par arbejdsmænd, Bertel Jensen og en mere fik lov at grave i Peter Voldsgårds jord. Det var et engdrag, hvor vandet stod næsten oven på jorden. De købte en almindelig ajlepumpe, og med håndkraft pumpede de vandet af graven som de kom længere ned, der var heldigvis ikke langt ned til kullene. De fik noget gravet op, men der gik lang tid før nogen købte det. Først da der blev lukket for indførsel af kul og olie efter besættelsen, kom der rigtig gang i arbejdet. I 1950'erne var flere gårde omgravet, bl.a. Voldsgård, Nygård, en del af Sdr. Søby, Nr. Søby, Kr. Madsens, Svoot Hannes, Niels Buddes, Karl Franks, Rosenlund, Anton Kjeldsens, Niels Skibbilds, en del af Theodor Jensens, Bækgårds, Kr. Mortensens, Niels Eskildsens,

Iflg. loven skulle brydningen af brunkul ske med håndkraft for at fremme beskæftigelsen (gjaldt 1940-1954). Kilde: Søby Brunkulsmuseum

Ulbækgårds, Valdemarsminde, en del af Niels Pejsens og Niels Daugårds. Jeg ved på dette tidspunkt ikke hvor mange tdr. land.

I Ulbæk blev der begyndt mod øst, det var et par brødre, der begyndte, men efter nogen tid gik de fallit og så lå det stille før de nogensinde kom nær til kullene. "Undergrunden" begyndte nede mod vest i engen ikke langt fra søen. Midt i det hele efter at de var kommet ned til kullene, gik deres vandpumpe i stå og graven blev oversvømmet, og det samme gjorde deres pumper og gravemaskiner, men de kom da i gang igen. Mandskabet derfra begyndte at spise derhjemme på gården i lang tid, indtil de fik bygget et fritidshjem ved Theuts, som nu gravede i Villumsens jord. Da de åbnede meget nær ved Søby sø, skød bunden op i graven og det var næsten som en

underjordisk flod. Vandet fossede op. De fik i en fart sat flere store pumper i gang til at fjerne vandet. Jeg mener, de på et tidspunkt havde en 10-tommer og to otte-tommer centrifugalpumper gående for at tage vandet. De prøvede at stoppe hullet med sække fyldt med sand, men de flød rundt som om de var fyldt med fjer. De blev ved med at pumpe i flere år, og vandstanden i søen sank. Til sidst efter at de havde gravet langt nok væk, blev hullet endelig fyldt. Senere blev der åbnet et nyt leje lige øst for vejen fra Kølkær til Rosenlund, forbi Ulbæk, det var Lille Lars (Lars Majlund), som havde været møllersvend hos Kræ Knap i Kølkær, og et firma, som jeg i øjeblikket ikke husker navnet på. De begyndte med tipvogne og elektrisk gravemaskine. Jorden blev kørt over vejen, aflæsset i engen mod vest.

Jeg fik et job fra begyndelsen ude på tippen, der hvor sandet blev læsset af. Det gik godt nok i begyndelsen, men efterhånden som de kom længere ned blev sandet finere, og da det blev gravet op af vandet i tipvognene og kørt ud, blev det sådan rystet sammen, at det faktisk sugede sig fast i vognene med det resultat, at når vi tippede en vogn og det ikke ville slippe, så trak det hele kolonnen af vogne af sporet og ned på skråningen. Det var et knokkelarbejde at bære dem op ad skråningen og få dem på plads igen. Senere fik vi en vippestang, som kunne hægtes i bunden af vognen og gribe fat i sporet så sandet ikke kunne trække dem over, og for at hjælpe fik vi en stor trækølle til at slå på siden af tipvognen så der kunne komme luft under sandet.

Ude på tippen havde vi en lille spinkel gårdmandssøn ude fra Vestjylland, og selv om jeg ikke kunne lide ham, kom vi godt ud af det med hinanden. Han var kommunist, og vi diskuterede. Han sagde at det, de havde i Rusland, ikke havde noget med kommunisme at gøre. Det eneste sted i verden, hvor kommunisme var rendyrket, var praktiseret i Schweitz.

Vi kaldte ham Peder Hjulben, han var så hjulbenet at en gris kunne løbe mellem benene på ham uden at røre. Vores formand bed Alex, han havde været formand og gravemester hos Theut. Hans bror Harry kørte "Grisen". Han smed sten og jordknole efter Peder Hjulben og ramte tit. Han var en dårlig person.

Senere fik jeg jobbet som pumpemester. Vi var to, der hjalp hinanden. Arbejdet bestod i at passe vandpumperne så vandet blev holdt nede i graven. Jeg tror, Harry var psykopat. Hans kone boede i Århus. De forskellige mennesker, som boede rundt om i barakkerne kom til Ulbæk og købte sødmælk. Harry kom også og begyndte efterhånden at opføre sig mærkeligt. Han spredte for eksempel historier om at tyskerne var efter ham. Han kom en dag med den ene arm i forbindelse og fortalte at det var tyskerne, der havde prøvet at slå ham ihjel. Da vi senere så, hvordan armen så ud, var der nogle lange snit på tværs, som tydeligt var lavet med et barberblad, og der var kommet et eller andet giftstof i, for det ville ikke læges. Det skete efterhånden hver dag, at når han kom efter mælk skulle min søster rense og forbinde såret. En dag kom han og viste sin bror Alex's store gummijakke, som han havde haft på, og der var et hul i det ene ærme fra en pistolkugle. Han forklarede, at det var tyskerne, som igen nær havde fanget ham. Så forsvandt han. Hans bror forklarede, at han var gået under jorden. På den tid var jeg blevet lidt mistænksom og sagde til ham, at jeg ikke kunne forstå, han kunne blive ved at slippe fra dem.

Et par dage senere kom hans bror Alex og spurgte mig, om jeg ville gøre ham en tjeneste, tage til Århus og fortælle Harrys kone at tyskerne havde taget ham. Det kunne jeg ikke så godt sige nej til, og det blev bestemt, at jeg skulle tage af sted så hurtigt som muligt. Jeg tog med toget hen på eftermiddagen og kom til Århus efter at det var mørkt. Jeg havde ingen besvær med at finde huset, hvor hans kone boede. Jeg havde fået adressen og fået at vide, hvordan jeg skulle finde fra banegården. Jeg ringede på døren, og da der blev lukket op, sagde jeg mit ærinde, gav hende et brev fra Alex, hvorefter hun bad mig ind. Da det nu var blevet så sent, at der ikke gik flere tog den dag, fik jeg tilbudt at sove på en divan. Alex havde sagt, at jeg skulle blive der om natten.

Næste morgen tog jeg første tog hjem og fortalte Alex at alt var forløbet efter planen.

En tid senere, jeg husker ikke hvor længe efter, kom Harry tilbage og fortalte, at han var sluppet væk fra tyskerne. Jeg vidste ikke, hvad jeg skulle tro, men jeg var stadig mistænksom. Jeg tænkte ofte, at det var mærkeligt, at jeg ikke blev aflivet og sporløst forsvandt. Han kunne let have begravet mig i sandet fra en transporter, når jeg om natten gik derude ved pumperne. Efterhånden fandt vi ud af, at det hele var løgn. Det var for at gøre sig interessant og påvirke min søster.

Efter at Lars Majlund & Co. havde tabt en masse penge, jeg tror nok det tog alt, hvad Lars havde, solgte de "Bygholm" til Hofmann og sønner, entreprenørfirma. De kom nu med det store maskineri. I stedet for for at læsse tipvogne op på brinken, lagde de nu meget sværere spor ned i graven og læssede med stor skovl, og lokomotivet var en dampgris, og så begyndte de at køre over jorden op i mosen og lavede en stor tip der. Jeg passede stadig pumper, men det varede ikke så længe, for formanden "Dyk Anton" fyrede mig med den begrundelse at jeg ikke passede pumperne om natten når jeg havde vagt. Han sagde, han havde vidner på, at jeg gik hjem og sov ind imellem jeg gik ned og så til pumperne. Det var nu løgn, men det gamle pumpehus faldt sammen under tryk fra sandet, som føg ind og pressede på siderne, så jeg gik ind i køkkenet i stedet for at sidde ude. Han havde været gal på mig hele tiden, for da de overtog, fik de besked på at lade os pumpepassere fortsætte som før. Han havde en nevø, som han ville have ind, og det fik han også.

Det var nok omkring den tid, jeg rejste til Norge (Norgesberetning). Jeg kom hjem fra Norge til jul. Efter julen fik jeg et job hos Theut ved en sandtransportør. Vi var kun to mand, den anden havde været der i længere tid, og det varede kun nogle få dage. En dag, da vi var ved at flytte transportøren, skubbede han den så langt ud på planken i det løse sand, at den nær var væltet. Jeg gik ikke derom dagen efter, for det ville jeg ikke være med til.

Der var imidlertid blevet lavet læssespor ved "undergrunden" og Theut, og når de læssede togvognene blev der spildt en hel del ved siden af sporet, og far og en anden samlede det op. En dag sagde far, at jeg kunne tage hans plads, for det var faktisk for meget for ham. I begyndelsen rensede vi hele strækningen, men det varede ikke længe, for formand Hansen ved Theut fandt ud af, at det godt kunne betale sig at samle de spildte kul op, så nu ville de selv rense deres læssespor. Det var ikke altid let at rense, enten skulle man halvkravle under vognene og med en skovl smide kullene op på læseperronen eller også vente til de hentede de læssede togvogne og så prøve at få det op til de kom tilbage med de tomme.

Efterhånden blev Hofmanns klar over, at det blev en dårlig forretning at drive Bygholm og standsede kulbrydningen. De sagde, der var for meget klæg. Da de indstillede, havde de afdækket en hel bæk med kul. Bror Jens og jeg kiggede på det og blev enige om, at hvis vi kunne leje transportører, pumper og andet materiel fra Balle Pedersen, så ville vi prøve at fortsætte. Vi havde ingen penge at starte med, men regnede med, at hvis vi kunne få kul op af det, som allerede var afdækket, så kunne vi sælge nok til at vi kunne betale arbejderne. Balle Pedersen troede ikke, det kunne gå, men lovede at stå bag os med det materiel, der var. For at begynde manglede vi en hejsekasse for at få kullene op. En dag kom Jens hjem og sagde, han havde købt en i Sandfeld ude på den anden side Brande. Det viste sig at være en tung "høved". Vi fik den slæbt hen på ladesporet (ekstra spor på jernbanen, hvor togvogne blev læsset), og med to heste slæbte vi den fra Sandfeld til Søby. Jeg forstår stadig ikke, hvordan vi gjorde det. Hvad vi var mest bange for, var at der skulle komme et tog, for så ville vi få problemer, for vi havde ikke spurgt om lov.

Vi fik kranen sat op, og snart begyndte optagningen. Når der var kommet en lille dyng op, kom lastbilerne og ville købe. Vi havde ingen problemer med at komme af med kullene, men det viste sig at når de lå i solen et stykke tid blev de grå. Det var det, som havde fået Hofmanns til at indstille. De havde taget prøver og fandt ud af, at de store stykker, som de havde afdækket var halvt

kul og halvt klæg med for dårlig brændværdi til at bestå "Statens prøve". Vi var så heldige, at det vidste vi ikke, og så længe vi kunne komme of med dem lige så hurtigt, som vi fik dem op, gik det godt. Vi reddede skindet. Imidlertid havde vi fået transportøren i gang og begyndte at afdække den næste bæk med kul, og de viste sig at være gode. Vi sparede, hvor vi kunne. Jens var formand og alt mulig andet om dagen, jeg hjalp ham, hvor jeg kunne og passede pumperne om natten og håbede at få nok søvn, når det gik godt, men der var som regel altid noget i vejen, så jeg fik for lidt søvn og blev efterhånden så pirrelig at jeg eksploderede bare det mindste gik imod.

En dag bad mor mig om at gå til læge, hun mente, det var nerverne, som var ved at være tyndslidte, "åh, du med di nerver", var mit svar, men efterhånden kunne jeg ikke sove, og så var jeg klar over, at noget måtte der gøres, enten det så var nerver eller ej. Da jeg tog ind til Tage Hansen og fortalte, hvad der var i vejen, sagde han, du tror vel ikke, du er den eneste derude fra, der har det problem. Han gav mig så nogle piller med den besked ikke at tage dem undtagen det var absolut nødvendigt; hvilken velsignelse! 10-15 min. efter at jeg havde taget en, var jeg fuldstændig rolig og afslappet.

De kørte sand af i døgn drift med lange transportører, den ene efter den anden for at få det langt nok tilbage i graven, så det ikke skred ned igen før vi fik kullene op.

En dag, de holdt frokost, standsede de før transportørerne var tomme, med det resultat, at da de startede dem begge med samme håndtag, var der så meget sand på den øverste, at den ikke kunne starte. Jeg hørte motoren brumme, løb over og råbte af mine lungers fulde kraft, men ingen hørte mig før de så røgen af den udbrændte motor. De fik jo en ordentlig overhaling for deres sløseri, men det værste var, vi havde ingen reservemotor. Vi havde endda lånt fars fra gården, så måtte de holde stille, til vi fik den omviklet. Og så skete det, at far kom og spurgte, om han kunne låne den, for han manglede noget til både køer og grise. Det gik på "pumperne".

Når vi fik kul nok op, kunne vi lige betale udgifterne til elektricitet og dagløn til - da vi var på det højeste - 40 arbejdere. Af uheld kan nævnes at de engang væltede en transportør, da de flyttede den, heldigvis var sandtippen så høj, at den ikke faldt helt ned, men nok til at den blev skæv for livstid. Min svoger Helge, som var vores smed, fik den dog rettet så meget at den kunne køre igen med nogle dages stop.

Den værste ulykke, vi havde, var en gang vi var ved at grave transportøren ind i en ny bæk af sand. Det skete på den måde at de gravede for enden af transportøren og skubbede den længere tilbage, til de fik den langt nok ind, og så skovlede de brinken ned i kassen. Når skrænterne var for stejle, var det meget farligt, og en dag gik det også galt. De havde hugget for stejlt, og en mand stod i bunden ved siden af bagenden af transportøren, og pludselig skred skrænten, han blev fuldstændig begravet, og da de fik ham fri, var han kvalt af sandet. Jeg så det ikke selv, da jeg ikke var hjemme. Uheldigvis skete den slags for ofte.

Efter at jeg var rejst til Argentina hørte jeg, at en af mine skolekammerater, Karl Nicolajsen var blevet dræbt. Han stod oppe på en kulsorterer og tømte kulkassen, når den blev hejst op, og idet han lukkede kassen, greb hans handske fat, så han blev slynget ud over kulgraven or faldt ned i bunden. Han var død på stedet. Jeg husker ikke, hvor mange der døde i Søbyområdet. Der blev lavet en mindelund for alle dem, der havde mistet livet i brunkulstiden. Den ligger ude ved Herning/-Vejle vejen mellem Arnborg og Høgild. Jeg satte en del penge i "røvhulsfirmaet" Bygholm, som vi selv kaldte det. Efter at jeg rejste til Argentina, blev min bror Jens ved alene at stykke tid, til han solgte brydningsretten til Svendsen, og senere det sidste af gården.

Ulbækgårds sidste dage

Nu, i 1993, er mit barndomshjem Ulbækgård er så godt som fuldstændig omgravet. Hvor gården lå er der nu et stort vandhul, og resten er vandhuller og sandtipper, som for en stor del er bevokset, takket være far, som plantede en masse træer i det.

Efter at kulbrydningen holdt helt op, blev Ulbæk så vidt jeg ved solgt som jagtområde til en lærer fra Herning. Ude midt i vandhullerne og sandbankerne er et lille stykke jord, som - efter hvad far sagde - ved en fejltagelse stadig er i Østergård-familiens eje, og det er efter hans død Sigfred og mig.

Svends selvbiografi - den korte

- skrevet mens han og Kirsten stadig boede i Green Valley

Navn:	<i>Svend Kristensen</i>
Født:	Den 30/8 1919
Udd./arbejde:	“Jack of all Trades” = altnuligmand! Alm. børneskole, aftenskole, husflidskole, spejderfører, samariterkursus, jiu-jitsu kursus, Hammerum Landbrugsskole 1940-41. Frihedsbevægelsen under 2. verdenskrig.
Gift:	Den 6/3 1955 i Naur Kirke med <i>Kirsten Holt</i> , som er født den 16/3 1918 og er uddannet sygeplejerske. Har arbejdet som operationssygeplejerske både i Danmark og USA.
“Kort fortalt”:	Arbejdede i tørvemose og brunkul. Drev en tid “Bygholm Brunkulsleje” sammen med bror Jens. Rejste til Argentina den 8/1 1948, kom tilbage i februar 1955. Drev “Ulbækgaard” fra 1/6 1955 til sidst i april 1956. Rejste til USA og landede i New York den 6/5 1956. Arbejdede på Abbott Lab. et Medicinal Fabric - først som dyrepasser og senere i laboratoriet. Rejste til Californien i september 1960, kom tilbage til Illinois i 1961 og købte hus. Arbejdede ved et “El. Material” som uddeler. Selvuddannet “Klock Maker” = reparation af gamle ure. Rejste til Green Valley, Arizona den 23/5 1983, hvor vi stadig er bosiddende.
Interesser:	Vandring og reparation af gamle ure. Har gået over 5.000 km på bjergvandringsture i USA.
Adresse:	1432 San Louis, Green Valley, AZ-85614-USA

Svends selvbiografi - den udvidede

Her fortæller Svend selv om sit liv frem til den tid, de bor i Arizona. Det sker i et brev til venner i USA, som har en forfader i Danmark, Thomas Christensen, der optræder i H. P. Hansens bog fra 1932: "*Trange Kaar. Hedebondens Saga*". De vil gerne læse bogen, men kan ikke dansk - og Svend oversætter så bogen til engelsk for dem (med titlen "*Hard Times*"). Brevet er skrevet i 1992.

Hard Times (as is interpreted by **Svend Kristensen** in the year of 1992)

Dear Ann,

I was born August 30, 1919 in Kolkjar, Denmark on a farm about 5 miles from where your grandfather Thomas had his farm. This is why I was able to translate "Hard Times," I knew the conditions there.

I knew your grandfather when I was a boy. He lived in Herning then, and I saw him when he came and visited my grandfather, Anton Jensen. I remember him just as he looked in the pictures. My mother, Jorgine Vium, went to school with your father in West Isen (west of Isenvad).

I was the fourth oldest of a flock of 11 children born to my parents Chr. Ostergard Christensen and Jorgine Vium. We were poor, but I don't remember that we ever went to bed hungry. The year that I was confirmed, I worked seven months for a farmer. My wage was 75 Crown: (in today's money about \$12.00 to \$15.00). Of that, I splurged about 5 Crowns on candy, fruit, and I even bought a magazine for 15 ore (3 cents). Of my wages, I paid for my Confirmation suit, shirt, socks and shoes. I had about 15 Crowns left.

During the second World War, I worked in the Peat Moor and in the Legnite mining (soft brown coal). I tried to get to Finland to help the Farmers in the Finnish - Russian War, because most able men were called to defend their country. The war ended before I got there. During the war, I was in the Danish Underground, but was lucky enough not to get involved in anything serious.

After the war, I wanted to get out. I sought to immigrate to the U.S.A., but because I did not have any special education I could not get a visa to enter. I had to wait several years on the quota. I then applied to go to Argentina, I had an Uncle and Aunt there that helped me. While I waited for the permit to go to Argentina, I went to Norway, in the fall of 1946. The weather was foul. I took a job as a milkman on a farm. I then returned to Denmark for Christmas. I had been waiting a while to hear from the Argentina Embassy about my papers. On my way home, I stopped at the Embassy to inquire. I was told that the papers were sent to me, but were returned, addressee unknown. All of the years I was growing up, I was called Ostergard, after my fathers middle name, and most of the people didn't know that my last name was Kristensen. Shortly thereafter, I got the permit to immigrate to Argentina.

Then I had another hurdle to overcome. The Danish Government would not allow me to buy foreign currency to buy a ticket. Luckily, one of my Uncle's brothers was home from Argentina and before he went back he came to visit my parents. When he found out that I wanted to go, he bought the ticket. I then

worked the cost of the ticket off for my Uncle on his farm down there.

I left Denmark in January 1948 and arrived in Argentina in March of the same year. While I was there I worked at farming, gardening, as a Cowboy, or as they called it a "Gaucho" and I worked in a Plastic Factory. In 1953, I went back to Denmark on a visit, and just before I was ready to go back, I visited our old Pastor, whom I had worked with as a Boy Scout Leader and in the Underground. Casually, I met his sister, who later became my wife.

At the time I never gave it much thought, but later when I got back to Argentina and I was driving a combine in the harvest, I had time to think back on my time in Denmark. I started thinking about the girl I had met. I decided to write to her and ask if she would like to correspond with me. When I did not get an answer, I wrote again and as a stubborn Dane said "when I ask a question, I would like an answer, Yes or No." Shortly after, I received a answer. She would like to correspond with me. She had never received my first letter. After corresponding a year and a half, I got a very sad letter, her brother, the minister, had been killed in a car accident. About the same time, my father asked if I would come home and take over what was left of the farm. As a result, I went back to Denmark. On March 6, 1955 I was married to Kirsten Holt.

Shortly afterwards, I received word that the farm (or what was left of it) had been sold to a mining Co. They did not think it would be fair to my sisters and brothers if I got it for less to farm, than it was worth for strip mining. In 1955 when I got my immigration permit to the U.S.A. I talked my wife into going along. We had no children. We arrived in New York, May 6, 1956, on the Swedish Liner "Stockholm." When it left New York, a few days later, it sank the Italian Cruse Liner " Andrea Doria" out side of the New York Harbor.

Most of the time we have lived in Waukegan, Illinois. A short time in Santa Barbara, California, but after a back operation, I could not get a job. We went back to Waukegan in 1961. For more than 15 years I made a living repairing old clocks. Which I taught my self. I had a good business and reputation for several years. I did all the work for Montgomery-Wards and Ethan Allen. The last 9 years we have lived in Green Valley, Arizona. We love it.

Efterskrift

Jeg er født i præstegården i Kølækær 1945, få kilometer fra Svends barndomshjem i Søby. Med denne udgivelse bliver der således bundet en sløjfe over mange årtier og lange afstande tilbage til vores fælles udgangspunkt.

Vi flyttede imidlertid fra Kølækær allerede i 1948, så alt hvad jeg husker om byen, egnen og Ulbækgård er fra senere tider.

Anledningen til at jeg i første omgang kom tilbage var - som Svend allerede har fortalt - at han med sine forældre var på besøg hos os i Naur (mellem Holstebro og Lemvig) og ved den lejlighed traf min faster, Kirsten, som han i 1955 blev gift med.

Jeg husker tydeligt et besøg hos dem da de en tid boede på Ulbækgård, som da var solgt til brunkulsgravning. Turen med Baggestrøms rutebil fra Herning til Kølækær var en oplevelse i sig selv. Ruten var kun omkring 15 km men tog over en time, for Baggestrøm skulle ind alle mulige steder for at aflevere pakker, og han havde ikke for travlt til at snakke og udveksle nyheder med folk i husene. Dengang havde man ikke biler, i hvert fald ikke så langt ude på landet. Her mødte man kun grader af fattigdom - men ikke så få originaler. Bussen var fuld af de lokale, som havde ordnet ærinder inde i Herning.

Selv om jeg boede i Herning hele min ungdom, kom jeg sjældent til Kølækær. Min mor var der i forbindelse med kirkens 100-års jubilæum 1991. Hun bidrog med det første kapitel i jubilæumsskriftet. Min far, som døde i 1954, havde nemlig været kirkens første egen præst, indsat i 1943 til at virke i Kølækær og Søby, som indtil da havde været betjent af sognepræsten i Rind. Jubilæumsskriftet er frit tilgængeligt på kirkens hjemmeside:

[http://www.koelkaersogn.dk/fileadmin/group/739/Dokumenter/Kirken/Koelkaer Kirke 100 aars jubilaeum.pdf](http://www.koelkaersogn.dk/fileadmin/group/739/Dokumenter/Kirken/Koelkaer_Kirke_100_aars_jubilaeum.pdf)

Det var først efter 2001, da min faster døde og blev begravet i det gravsted, hvor Svends forældre og andre i familien i forvejen var begravet, at jeg i anden omgang kom til Kølækær igen. Efter at Svend flyttede til Bjerringbro og ikke længere havde bil, tog vi af og til en udflugt til Søby og Kølækær når jeg besøgte ham. Sidste gang var i dette efterår (2016).

Det er altid interessant at køre rundt i området med Svend, for han husker jo som en elefant - hvilket bevidnes i rigt mål af hans erindringer, foranstående - og kan fortælle en masse om folk og steder. Og så holder vi begge af landskaberne og naturen i området. Der findes højere bjerge, mildt sagt. Men er man vokset op i Vestjylland føles det rigtigt langt ind i sjælen. Vi er selvfølgelig altid rundt om Søby sø, og så holder vi en pause med spisning hvor der er udsigt over søen og de arealer, hvor Ulbækgård og dens marker engang befandt sig. En gang var vi langt inde i de gamle brunkulslejer på det jordstykke, som ved en fejl var efterladt som familiens ejendom (nævnt s. 40).

Det var under disse ture at jeg begyndte at interessere mig for Svends og familiens liv i Søby i gamle dage. Jeg kendte til et nogenlunde lignende miljø fra min egen barndom i Naur, hvor jeg oplevede hvor rå og fattige kårene var især i de fattige husmandsfamilier med et mylder af snottede unger, hvor de lidt ældre blev holdt hjemme fra skolen for at arbejde og faren jagede knægten rundt om spisebordet for at tæske ham med en livrem, når han havde lavet ulykker. Men Svend var alligevel en generation før mig og havde oplevet ting længere væk fra moderne civilisation. Også større fattigdom var der i Svends barndom, selv om hans familie var over gennemsnittet på stedet. Jeg tænkte hele vejen hjem i bilen på en hændelse, han også fortæller her i sine erindringer, da han som dreng gik og trak en ko hele 11 kilometer fra gården derhjemme til slagteren i Hammerum,

endda deres bedste malkeko som de måtte ofre for at overleve terminen, for det var den eneste, de kunne få noget for.

Manuskriptet

Da jeg så en gang var oppe i Bjerringbro, spurgte Svend mig om jeg ikke kunne renskrive nogle sider, han havde nedfældet en gang i 1993 om sin barndom. Efter at jeg var kommet hjem slugte jeg manuskriptet i én mundfuld. Det her fortalte en historie, som var alt for meget værd til at ende i "småt brændbart" når de kommer og rydder op på Torvegade 5.

Inden jeg næste gang besøgte ham havde jeg sendt manuskriptet gennem en skanner og fået computeren til at omdanne bogstaverne til tegn. Jeg begyndte derefter at gennemgå dokumentet og rette for slåfejl etc. Der var også steder, jeg ikke forstod. Dem fik jeg rettet og omskrevet til klarere tekst efter at vi havde gennemgået det hele. Jeg sagde at jeg gerne ville offentliggøre det - i første omgang lægge det ud på Internettet - og han svarede at jeg kunne gøre med det lige hvad jeg ville.

Nu foreligger det, redigeret og tilrettet således at læsningen går over færre bump på vejen, men uden ændringer af indholdsmæssig art. Nogle få afsnit er placeret andre steder end de stod i originalmanuskriptet for at skabe bedre sammenhæng. Svend har ikke skrevet beretningen kronologisk, og det har jeg ellers ikke forsøgt at lave om på.

Den eneste substantielle ændring, jeg har foretaget, er at stoppe en lille side før manuskriptet slutter. Her går Svend over til at berette om sølvbrylluppet 1980 i Videbæk. Det er en helt anden historie end erindringerne fra hans barndom og ungdom.

Der var ingen form for illustration i manuskriptet. Nu har jeg sat et par billeder ind og to kort over området. Der var heller ingen afsnit, det hele var én lang fortløbende tekst. Nu har jeg efter bedste evne indsat overskrifter (mellemrubrikker) så det også giver mening at lave en indholdsfortegnelse.

Biografierne til sidst er taget med for at læsere, som ikke kender så meget til Svend og familien, kan få et overblik.

Noget af det første, der slog mig ved læsningen, var Svends formuleringsevne og sprogfærdighed. Stavefejl var der ikke mange af. Tænk lige på at han kun gik i skole til 7 klasse. Og at han på det tidspunkt, det blev nedskrevet, havde været væk fra Danmark i næsten 40 år. Svend roser ikke sig selv, det modsatte er typisk tilfældet, men han må dog indrømme at han havde let ved at følge med i skolen. Det undrer man sig ikke over.

Når man læser fortællingen er man heller ikke i tvivl om at det her er så præcis en beretning som den giver sig ud for. Hvor han ikke er sikker, står det også sådan. Det mest bemærkelsesværdige er hans detaljerede hukommelse vedr. konkrete forhold, anlæg, tekniske indretninger, maskiner, procedurer, bygninger, arealer etc. F.eks. morbror Ottos Eskilstuna-traktor med glødehovedmotor, drænledningen under laden af 4-tommer rør med en åbning på 8x8 tommer, og den nøjagtige placering af de 4 forskellige steder, hvor der blev boret efter vand inde på gårdspladsen. Til sidst i beretningen, hvor han beskriver de enkelte detaljer og problemer i brunkulgravningen, er man som læser nær ved at give fortabt. Ikke så mærkeligt at Svend med sin tekniske intelligens kom til at blive ekspert i at reparere gamle ure.

Det siger også noget om ham, hvad han i det hele taget har fæstet sin opmærksomhed på. Det er i den grad en Mand, der oplever verden. Og ikke bare verden i almindelighed eller diverse tilfældige iagttagelser. Blikket er rettet mod de konkrete opgaver og problemer, der skal løses. Svend er dog

også en god iagttager af enkelte personer og på relationerne mellem dem, men det er navnlig når de fejler eller det er konflikter, som volder problemer og hindrer arbejdet i at blive udført. Blandt søskende, kammerater og i skolen viser han en mere sensitiv side. Både i den sammenhæng og i det hele taget har han blik for, om nogen bliver udnyttet, behandlet uretfærdigt eller ondskabsfuldt. Det er uden tvivl hans far, Chr. Østergaard, der har præget sine børn på forbilledlig vis, sikkert også moderen, Gine. Jeg nåede kun at være sammen med dem enkelte gange, men jeg er sikker på at det var med rette at min mor omtalte dem som hædersfolk.

-

Mange erindringskrivelser er mere eller mindre selvglade og -rosende fortællinger, hvor det altid er andres fejl. Svends er nærmest omvendt. Han husker mange ulykker og episoder, som gik galt fordi han selv fejlede, f.eks. da han i mørket på vej hjem fra Herning væltede med cyklen på jernbanesporet og hele kurven med blommer væltede ud, eller da han havde gjort sig umage med at klippe Otto Madsens hæk fuldstændig lige, også fik det gjort, men til sidst opdagede at det ikke var vandret, den var lige, hvorefter han fik en skideballe af Otto for at have ødelagt hækken.

I forbindelse med hændelsen da han var lille og ved et uheld tog en slurk af flasken med salmiakspiritus, reflekterer han på typisk vis... *"Det må jo ikke have været min tid til at tage afsked, ellers var det jo nok sket. Undertiden har jeg senere tænkt, at det ville have været det bedste."*

Få her i verden undgår at få anledning til selvbebrejdelser. Og Svend har da haft et temperament, som til tider bragte ham ud hvor de mere sagtomdige aldrig kommer. Mange ærgrelser kunne han dog have sparet.

Efter Kirstens død kom han hele tiden ind på, at han ikke havde været god nok ved hende. Da de vendte hjem til Danmark og fik huset i Ikast, gik han meget og lavede reparationer og forbedringer af huset. - Ja, han skulle nok have sat sig lidt mere ind i stuen og holdt Kirsten i hånden. Men det var jo af hensyn til hende, mange af tingene blev udført. Han gjorde sit bedste. Desuden er det sådan, at en mand ikke bare kan sidde stille i timevis og holde i hånden. Der skal ske noget.

Mange andre har det som Svend, at de ville ønske, man kunne lave sig selv om. Og selvfølgelig skal man stadig forsøge. Men til syvende og sidst er man den man er. Og må prøve at forlige sig med det.

Svend står her ved familiegravstedet på kirkegården ved Kølkær kirke. Jeg tog billedet i 2008 på en af vore ture i området. Bagerst er gravstenen over Svends forældre. Til højre er hans bror Sigfred og søster Ellen begravet.

Som det ses på Kirstens gravsten er der sat plads af til Svend. Men han kommer der aldrig, for familiegravstedet står til at blive sløjftet om et par år. Svend kan ikke og ingen andre i familien er interesseret i at betale for at få det bevaret. Prisen for en aftale om gravstedsvedligeholdelse på bare 15 år vil blive langt over 30.000 kr.

Man ser det samme over hele landet, gravstedsbureaukratiet får langsomt men sikkert kirkegårdene forvandlet til småborgerligt pyntet parkområde ryddet for gravminder. Det er kommet til at handle om penge, også her, for penge skal der til med nutidens krav om pasning, der nærmer sig pedicure. Menighederne forlanger at det skal være 'pænt'. Om de så kommer til at slette sporene af deres eget sogns historie og afskære senere generationers mulighed for et sted at mindes deres forfædre, venner eller bekendte.

Trist at dette skulle blive afslutningen på bogen om Svends erindringer. De kan dog heldigvis leve videre uden et sted, man skal besøge.

Personligt vil jeg savne at komme på kirkegården og mindes familien fra Søby og især naturligvis Kirsten, min faster. Svend er over 97 år nu, men så livskraftig at jeg efterhånden ikke er sikker på at jeg overlever ham. Måtte det ske, kom jeg gerne for også at mindes ham på dette sted.

*Paul Holt, 18.12.2016
paul@holt.dk*